

DR. JOS. KRATOCHVIL.

Filosofo Seneky rozhovor o duševním klidu.

Hlava XIV.

1. Jest žádoucnou povolnými se osvědčiti i v tom, abychom nelpěli přes příliš na věcech, jež jsme si předsevzali; přizpůsobme se tomu, co nám přinesl osud a nelekejme se změny buď svého úmyslu neb stavu, pokud nás jen nezachvátila nestálost, největší to nepřítelkyně klidu. Ovšem i umírněnost nutně působivá nepokoj a bídu, an osud často jí něco urve, než nestálost jest daleko obtížnější, ježto nikde se nezadrží. Klidu duševnímu překáží obé, jak nemožnost změny, tak netrpělivost.

2. Duch musí se především odtrhnouti od věcí zevnějších a do sebe jíti: v sebe ať má důvěru, ze sebe ať se těší, na své pohlíží, pokud možno, ať odlučuje se od jiných a k sobě se přidružuje, škody ať si příliš nepřipouští a věci i odporné ať dobře si vysvětluje.

3. Když byla zvěstována zkáza lodi a náš Zenon¹⁾ uslyšel, že veškero jeho jmění se potopilo: „Osud“, vece, „nutí mne, abych nezávadněji oddal se filosofii.“ Filosofu Theodorovi²⁾ hrozil tyran smrtí, a to bez pohřbení: „Máš“, odpovídá, „co se ti líbí, máš trochu krve ve své moci! Co se pak pohřbení týká, ó jak jsi zpozdilý, domníváš-li se, že mi na tom záleží, shnij-li na zemi neb uvnitř.“

4. Když Kanus Julius, opravdu velký muž, jehož obdivu není ani to na překážku, že se narodil v naší době, delší chvíli se hádal s Cajem a tento Phalaris³⁾ odcházejícímu pravil: „Netěš se marnou nadějí, poručil jsem Tě usmrtiti!“ „Díky ti vzdávám,“ vece, „vele-dobrý vladaři!“

¹⁾ Zenon z Kittia na Kypru jest zakladatel školy stoické, k níž se čítá i Seneca. Zenon byl prý obchodníkem a do Athen přivedl jej zájem čistě obchodní. Když se mu ztroskotala loď, na níž měl všechno jmění své, stal se žákem cynického filosofa Krateta a naučil se tu pohrdati bohatstvím. Říkal: *Νῦν εἰπλόγηκα, ὅτε νεναύγηκα*. „Dobře jsem doplul, když loď jsem ztroskotala.“ Přednášel ve Stoe, odkudž jméno školy stoické.

²⁾ Theodoros je tu asi filosof ze školy kyrenaické.

³⁾ Cajus i Phalaris znamená zde císaře Kaligulu. — Phalaris byl tyran agrigentský svou ukrutností pověstný.

5. Co tím mínil, určitě nevím. Mnohé zajisté výklady mi napadají: Chtěl jej pohaniti a ukázati, jaká ukrutnost vládne, když v ní smrt je dobrodiním? Či vytýkal mu každodenní ztřeštěnost? Díky vzdávali i ti, jichž děti byly povražděny i ti, jimž statky byly uloupeny. Či jako osvobození rád to přijal? Ať je to cokoliv, odpověděl velkodušně.

6. Namítne někdo: „Caius mohl potom dáti rozkaz, aby zůstal na živu.“ Toho se Kanus neobával. Bylať známá pevnost Cajova v takových rozkazech. Uvěříš, že onen muž zbývajících 10 dní k svému odpravení bez jakéhokoliv zármutku prožil? Není to nepravdě podobné, co onen muž říkal, co činil, jak klidný byl?

7. Právě hrál v kostky, když setník vedoucí zástup odsouzených i jemu rozkázal, aby se přichystal. Při tom volání spočítal kaménky a pravil svému spoluhráči: Dej pozor, abys nelhal po mé smrti, že jsi vyhrál. Pokynuv pak setníkovi, děl: Ty budeš svědkem, že jsem o jednu napřed. Myslíš, že Kanus hrál na oné desce? Posměch si stropil.

8. Přátelé byli zarmoucení, že měli ztratiti takového muže. „Proč zarmoucení jste?“ vece. „Vy hloubáte, jsou-li duše nesmrtelné: já již již se to dovím.“ Tak neustal ani při vlastním svém konci hledati pravdu a zkoumati i smrt svou.

9. Následoval jej jeho filosof¹⁾ a nedaleko již byl pahorek, kde božskému císaři našemu každodenní oběť se přinášela, když k němu pravil: „O čem nyní, Kane, přemýšlíš? nebo jaké jsi myslí?“ „Uminil jsem si, odvece Kanus, pozorovati v nejrychlejším tomto okamžiku, zda pocítí duch, že odchází.“ A slíbil, že vyzkoumá-li co, obejde své přátele a oznámí jim, jaký je stav duší.

10. Ejhle klid uprostřed bouře! Ejhle duch věčnosti hodný, který využívá svého osudu k poznání pravdy, který při posledním onom kroku zkoumá, vycházející duši a neučí se toliko až do smrti, nýbrž něčemu i při samé smrti se přiučuje! Nikdo déle nefilosofoval. Nesmíme rychle opustiti velkého muže, jenž právem tak musí býti nazýván: věčné paměti tě přenecháme, hlavo veleslavná, velká oběti Cajovské zkázy!

Hlava XV.

1. Nic však neprospěje, odstraníme-li příčiny smutku jen v soukromém životě. Zachvacujeť někdy nenávisť lidského plemene a před oči se staví taková spousta zločinů, že přemýšlíš, jak řídká je poctivost, jak neznámá nevinnost a sotva někdy, když prospěch přináší, věrnost, jak stejně nenáviděné jsou prospěchy i škody vášnivosti, jak pýcha již tak vymezila ze svých hranic, že chlubí se i hanebností: tu zachmuňuje se duch a tma nastává, jakoby zničeny byly ctnosti, v něž ani nemožno doufati ani prospěch z nich míti.

2. K tomu tedy musíme se obrátiti, aby veškery nepravosti lidu nezdály se nám nenávisti hodnými, nýbrž směšnými. Spíše napodobujme Demokrita než Heraklita.²⁾ Tento totiž plakával, když

¹⁾ Vynikající učenci římsí měli své, většinou řecké filosofy, jak Seneca připomíná i na jiném místě (Ad Marciam de consol. cap. 4).

²⁾ Demokritos (nar. okolo 470 př. Kr.) byl všestranný učenec. Propracoval učení o atomismu. Mravní cíl člověka viděl v blaženosti. Srv., co pověděl jsem o jeho filosofii v předešlém roč. „V. L.“ str. 90—91.

Heraklitos z Efesu učí, že ve světě vše plyne a se mění, nic není stálého. Bývá nazýván „plačící filosof“.

přišel na veřejnost, onen se smál. Tomu zdálo se vše, co konáme, bídou, onomu titěrností: nutno tedy vše si ulehčiti a s lehkou myslí snášeti. Lidštější jest vysmívati se životu než jej oplakávati.

3. Připoj, že i o lidstvo získává si větších zásluh ten, kdo se mu směje, než-li ten, kdo je oplakává: onen zanechává aspoň trochu dobré naděje, tento však nerozumně nařiká nad tím, o čem zoufá, že by bylo možno napravit. Velkodušnější je i ten, kdo rozjímaje o veškerenstvu nezdrží se smíchu, než kdo pláče se nezdrží, když citově slabounce byl dojat a myslí v celém tak obrovském díle, že nic není velkého, nic vážného, ba ani politování hodného.

4. Každý rozlož si jednotlivé věci, pro něž smutni neb veselí jsme, a věz, že pravdivé jest, co řekl Bion: že veškero lidské jednání je podobno mysteriím a život lidí že o nic není důstojnější a vážnější než prázdný pojem.

5. Lépe jest klidně uznati veřejné mravy a lidské vady a nedávati se ani do smíchu ani do pláče. Pro cizí zajisté nehody se rmoutiti jest věčná bída, radovati se z cizích nehod jest nelidská rozkoš: zrovna jako neprospěšnou laskavostí jest plakati a tvář svou uzpůsobovati, protože kdo dceru pochovává.

6. Také při svých vlastních nehodách nutno se tak zařiditi, abys si připustil jen tolik bolesti, kolik je třeba, nikoli kolik bývá zvykem. Mnozíf vylévají slzy, aby to druzí viděli, a vždy suché mají oči, když nikdo nepřihlíží, domnívajíce se, že by to bylo nepěkné neplakati, když všichni tak činívají. Tak hluboko zakořenilo se toto zlo, záviseti totiž na cizím mínění, že přetvářkou se stává i věc nepřirozenější — bolest.

Hlava XVI.

1. Nyní přejdeme na příklady, jež ne bez příčiny zármutek a starosti působívají, když totiž dobří špatně skončí: jako Sokrates nucen jest zemřít ve vězení, Rutilius¹⁾ žíti ve vyhnanství, Pompejus²⁾ a Cicero³⁾ nastaviti šíji svým klientům a onen živý obraz cností, Cato, upozorniti na sebe i obec, když na meč nalehl. Nutně to člověka trápí, že osud tak nespravedlivě odplacuje; a v co nyní má každý doufati, když vidí, že nejlepším nejhorsího se dostává?

2. Co tedy začít? Hleď, jak z oněch jedenkaždý to snesl, a byli-li stateční, vzbud' si touhu po jejich srdcích. Zahynuli-li zženštile a bázlivě, nic jsme v nich neztratili. Buď hodni jsou toho, abys měl zálibu v jejich mužnosti, neb nehodni tvé touhy pro zbabělost. Co zajisté může býti hanebnějšího, než když největší mužové bázní naplňují ty, kdo statečně by zemřeli?

3. Chválu vždy vzdejme tomu, kdo chvály hoden a řekněme: čím statečnější, tím šťastnější. Unikl jsi lidem, nehodám, sočení i nemoci. Z vězení jsi vyšel. Nebylo úmyslem bohů, že bys byl hoden špatného osudu,

¹⁾ Publius Rutilius odsouzen do vyhnanství, ježto jako quaestor v Asii v ochranu vzal utiskované obyvatele oproti nájemcům cel. Žil ve vyhnanství ve Smyrně a nevrátil se do Říma.

²⁾ Pompejus byl zavražděn od mladistvého Ptolomea, svého svěřence.

³⁾ Cicero nastavil krk Popilliovi, jež obhajoval.

nýbrž nehodným toho, aby měl osud ještě nějakou moc nad tebou. Kdo se však oddalují a v okamžiku smrti po životě se ohlížejí, ty nutno doraziti.

4. Nebudu oplakávati ani toho, kdo vesel jest ani toho, kdo pláče: onen sám setřel mé slzy, tento slzami svými nehodným se jich osvědčil. Herkula¹⁾ mám oplakávati, že za živa byl upálen, nebo Regula, že probodán byl tolika jehlami, nebo Katona, že ranám svým podlehl? Všichni tito za kratičkou dobu našli cestu k věčnosti a smrtí svou nesmrtelnosti došli.

Hlava XVII.

1. Nemalým pramenem starostí jest i to, přetváříš-li se bázlivě a nikomu se přirozeně nevyjevíš; jak přetvářivý jest opravdu život mnohých lidí, jenž pro ukázkou stále jest upravený. Ustavičné sebezpozorování trápení působí a vzniká bázeň, abychom nebyli překvapeni nezvykle; starost pak neustává, když myslíme, že při každém pohledu jsme posuzováni. Vždyť jednak mnohé věci se přihodí, jež odkryjí nás proti vůli, jednak, i když se zdaří bedlivé sebezpozorování, přece není blaženým ani bezpečným život takových lidí, kteří s maskou život tráví.

2. Co naproti tomu radostí v sobě chová upřímná a nestrojená prostota, jež nezastírá svých mravů! Ovšem i takový život, kdy všem je vše známo, vydává se v nebezpečí posměchu. Někteří zajisté v nevážnost berou vše, co důkladněji prohlédli. Cnost však nevydává se v nebezpečí, že by odkrytím ztrácela na ceně, a lépe jest býti v nevážnosti pro prostotu než trápenu býti ustavičnou přetvářkou. Ovšem i zde uchovejme míru: veliký jest rozdíl, žiješ-li prostě či nedbale.

3. Mnohokráté nutno také do sebe jíti: obcování s nerovnými rozrušuje náš pořádek, obnovuje vášně a kazí to, co je v duši dosud nepevné a nezahojené. Ovšem třeba obě tyto věci — samotu a schůzky — směšovat i vyměňovat: ona vzbudí v nás touhu po lidech, tato po nás, a bude prostředkem jedna proti druhé. Nezávist davu vyléčí samota, znechucení samoty dav.

4. Nesmíme též ve stejném stále napětí udržovat mysli nýbrž i veselosti se oddávat. Sokrates nestyděl se hrávat s hochy, Cato vínem posiloval ducha, když byl znaven veřejnými starostmi a Scipio tělo své triumfům a vojně zvyklé dle tanečního taktu pohyboval, ne ovšem měkce se nahýbaje, jak nyní vešlo ve zvyk i při samé chůzi mužů, jež je více než zženštilá, nýbrž jak činívali oni dřevní rekové, kteří při hrách a slavnostech po mužsku křepčili, což by jim bylo neuškodilo, kdyby byli spatřeni i od nepřátel.

5. Odpočinku nutno dopřáti duchu: po odpočinku stane se lepším a bystřejším. Jako na úrodných polích nesmíme přes příliš žádati, neboť brzo je vyčerpá nepřetržité nošení plodů, tak zlomí sílu duše ustavičná práce. Znova sil nabude, jakmile maličko si odpočine a posílí. Z ustavičné práce vzniká jakási duševní tupost a ochablost.

6. Lidé by nebažili potom tak mocně, kdyby hra a žert neměli v sobě jakousi přirozenou rozkoš. Časté ovšem jich užívání ruší veškeru vážnost duševní i všecku sílu: neboť i spánek pro občerstvení je nutný, ve smrt

¹⁾ Herkules upálil se na hoře Oetě pro bolesti, jež způsobil mu oděv namočený v krvi Nessově; oděv zaslala mu vlastní manželka Dejaneira.

však přejde, kdybys v něm vždy ve dne i v noci pokračoval. Veliký jest v tom rozdíl, odložíš-li něco, nebo se toho vůbec vzdáš.

7. Zákonodárci stanovili slavnostní dny, aby lidé byli veřejně přinuceni k veselosti, vloživše mezi námahy jako by nutné osvěžení. Někteří velicí pak mužové, jak jsem se zmínil, popřávali si v jistých dnech měsíční prázdniny, jiní zase každý den si rozdělovali na starosti a odpočinek. Zmíní se tak o Polliovi Asiniovi, velkém řečníku, jež nic nezdrželo přes desátou hodinu. Ani dopisy po té hodině nečítal, aby nevznikly nové starosti, nýbrž vkládal únavu celého dne do těch dvou hodin. Někteří v poledne činili přestávku a na odpolední hodiny kladli některé práce snažší. Ba předkové naši zakazovali, že po desáté hodině žádná nová zpráva nesmí se v senátu přednáseti. Vojín rozděljuje stráže a ti, kteří se vracejí z výpravy mají v noci klid.

8. Musíme poshoviti duši a dopřáti ji časem klidu, jenž by zastupoval u ní pokrm a posilu. Musíme podnikati i volné procházky, aby se duše rozšířila a povznesla širým nebem a hojným dechem. Leckdy cesty vozmo neb pěšky, změna krajiny, hojnější jídlo a pití poskytnou posilu. Ba mnohdy smíme dojít až napilosti, ne ovšem aby nás zcela potopila, nýbrž jen snížila. Zahání zajisté starosti, pohne duši v nejhlubších utrobách a léčí podobně jako některé nemoci i zármutek. Svobodou byl nazván vynálezce vína ne pro bezuzdnost jazyka, nýbrž protože z otroctví starosti osvobozuje duši, povznáší ji a živí a odvážnější činí ke všem podnikům.

9. Ovšem jako při svobodě tak i při víně jest zdravou umírněnost. Věř se, že Solon a Arcesilaus¹⁾ oddávali se vínu. Catonovi bylo předhazeno opilství. Tato chyba spíše ke cti jest Catonovi než k pohaně, vytýká-li mu ji někdo. Avšak nesmíme tak často činiti, aby nenabyla duše špatného zvyku; někdy ovšem nechť se oddá veselí a nevázanosti a smutná střídmost ať na chvíli ustoupí. Neboť musíme uvěřiti buď řeckému básníku:²⁾ „někdy jest příjemno i ztřeštěně si počínati“ nebo Platonovi: „marně tluče na básnické dvěře, kdo je stále u sebe“ nebo Aristotelovi: „Nebylo velkého muže bez přívěsku bláznovství.“ — Jen pohnutá duše může vysloviti něco vznešeného a neobvyklého.

11. Když zavrhlá to, co jest obecného a obvyklého, a ve svatém nadšení se povznesla výše, pak teprve dovede zapěti něco většího než lidská ústa. Pokud jest sama u sebe, nedovede dosáhnouti něčeho vysokého a nebetyčného: jest třeba, aby se odchýlila od obvyklé cesty, aby se povznesla, aby překousla otěže a strhla svého ředitele a tam zanesla, kam vystoupiti by se pro sebe obával.

12. Zde vidíš, předrahý Serene, co ochraňuje duševní klid, co jej obnovuje a brání proti vadám, jež by se chtěly vloudit: to však věř, že žádný z těchto prostředků nemá dosti síly při těch, kdo v slabosti setrvávají, nepovzbuzuje-li vrtkavou duši bedlivá a ustavičná pozornost.

¹⁾ Arcesilaus (315—241 př. Kr.) založil t. zv. druhou akademii.

²⁾ Asi Anakreon.

FRANTIŠEK PELAN.

Sexuelní paedagogika.

6. Onanie. Koedukace.

(Dokončení.)

Při vši péči, která se dítěti věnuje, nejsou a nebudou řídky případy, že dítě zbloudí, a nejčastějším poblouzením mládeže jest hřích onanie. Lékařové tvrdí, že přes polovici dnešní mladé generace propadá toto zlo. Doufáme však pevně, že správným vychováním tělesným, opravdovou zbožností, výchovou charakteru a správným poučením o hlavních otázkách pohlavního života, i toto zlo by se značně umenšilo.

Onanie jest nepřirozené dráždění pohlavních orgánů, jež provádí určité individuum na sobě. Toto zneužívání bývá později doprovázeno mnohými těžkými fysickými a morálními následky. Onanie kazí tělo i duši a ruinuje obé mnohem více než výstřednosti přirozené.

Pohlavní orgány souvisí těsně s celým tělesným organismem a proto každé zneužívání jich působí na celé tělesné ústroje, na celou soustavu krevní a nervovou. Dostavuje se slabost, těžký dech, bušení srdce, bolení hlavy, závrať, hučení v uších, později i na venek stává se neřest na těle patrnou. Onanií se pud pohlavní neupokojí, nýbrž stále více dráždí a tak člověk stále více zapadá do morálního bahna, z něhož vyvážnutí stále více se stěžuje.

Ještě větší jsou však škody na duchu: samotářství, špatné svědomí, sebeobviňování, lítost, malomocné vzpírání se vášni, morální zoufání, nechuf k práci, zvláště k práci duševní, slábnutí paměti, ztráta energie atd. V ohledu náboženském ztráta víry a úplný úpadek křesťanského života.

Právem tedy považuje se onanie za princip, jenž rozrušuje lidskou společnost; z uvedených následků patrné, že lidé těmto hříchům oddaní mohou se často považovati za ztracence. Jest to vážná choroba společenská a proto bylo by hříchem pomíjeti ji ve veřejném pojednání z ohledu na veřejnou pruderii. Jako úsilovně hledají se prostředky k omezení jiných společenských chorob, tak musejí i v zájmu zdravého všestranného rozvoje mládeže býti hledány prostředky k omezení této neřesti, podlamující síly národa v jeho nejtěžších kořenech.

Příčiny onanie jsou jednak vnější, (špatná společnost, knihy, veřejné zábavy), jednak vnitřní (dědičnost, špatná životospráva); neřest více jest provozována v zimě než v létě, více u chlapců než u děvčat (Krafft-Ebbing).

Povinností vychovatele bude, by znal, nebezpečí, které jeho chovancům hrozí, a pokud možno uměl jim též předejiti. Práce jest snadnější, pokud dítě hřichu nepoznalo; jakmile jednou se ho dopustilo, pak jest boj proti němu obtížnější a stěžuje se každým novým hříchem.

1. Vychovatel musí již malé děti varovati před nepotřebným dotýkáním příslušných orgánů, musí starati se o největší čistotu tělesnou a moudrou životosprávu. Všechna jeho snaha musí směřovati k tomu, by pud pohlavní probudil se co nejpozději. (Pokyny udány ve třetím článku: o výchově tělesné.)

2. Musí varovati před vnějším nebezpečím, hlavně před špatnými soudruhy. Proto bude pečlivě dohlížeti na společnost svého chovance a proti

zlu, jež ze všech naň doráží, bude jej chrániti vštěpováním posvátné stydlivosti před lidmi i před vševědoucím Bohem. (Viz článek třetí: o výchově stydlivosti.)

3. Jakmile však vychovatel pozoruje, že jeho chovanec poznal již tento hřích, tu musí vynaložiti vše možné, by od něho upustil dříve, než se hřích zakoření a stane se návykem. A hřích postřehnouti není tak těžkým. Mysl dítě, jež dopouští se onanie, pozbývá své dřívější veselosti a upřímnosti a stává se uzavřenou; dostavuje se nechuť k dřívějším zamilovaným hrám a zaměstnáním; v jednání pozorovati ostýchavost a nesmělost; dítě vyhledává samotu, odkud často vrací se zarudlé, se zrychleným dechem, se zvláštním leskem očí, rozčilené; ve spánku často klade ruce k genitáliím; na prádle možno shledati podezřelé skvrny.

Vychovatel musí hleděti nalézti první příčinu onanie a tu dle možnosti snažiti se odstraniti.

Musí dítě laskavě a shovívavě napomenouti a poučiti o následcích jeho hříchu. Poučení i napomenutí musí býti co nejvíce srdečné a milosrdné; nic nepůsobí na dítě tak mocně jako soucit a upřímně projevená snaha pomoci mu z jeho smutného stavu. Proto též k tomuto poučení nehodí se lékařské knihy, jež široce o hříchu pojednávají a jen hrubé odstrašující příklady podávají. Slovo pečlivého otce, milující matky více zmůže, než celá odborná kniha.

Musí vzbuditi důvěru dítě, že, ač kleslo, přece v něm ukryta jest jiskra cnosti, a bude-li upřímně chtíti, že s pomocí Boží a pomocí rodičů tato jiskra opět se rozhoří a spálí zlou náklonnost.

Musí v dítě vzbuditi vznešenou pýchu, jež pohrdá všedností a spěje k vyššímu cíli; doporučí mu vytrvalou práci, jež mocně napomáhá krotiti zlé náklonnosti.

Nejmocnější pomůckou bude ovšem i tu moment náboženský, vzpomínka na Boha a časté přijímání svatých svátostí, zvláště svátosti oltářní, v níž jest největší síla, která plodí panice a panny.

K o e d u k a c e.

I otázka k o e d u k a c e, která v naší době častěji bývá projednávána, souvisí těsně s otázkou sexuelní paedagogiky.

Názory o koedukaci se různí; ani ve stranách konservativních, ani ve stranách t. zv. pokrokových není o ní ustáleného úsudku. Má zajisté každý směr své důvody i protidůvody.

Poznání, že obě pohlaví odděleně vychovávána při tělesné dospělosti tím mocněji po sobě zatouží a snadněji klesají než ti, kteří již od mládí zvykají různosti pohlaví a vidí v tom věc přirozenou, nenápadnou a samozřejmou, vedlo k úsilnému volání po koedukaci.

Zvláště ženy spisovatelky horují pro ni a slibují si od ni mnoho dobrých výsledků: Přátelským obcováním ve škole učili by se hoši a dívky vzájemně více se ctíti. Hoši byli by mravnější, dívky otužilejší. Každodenní a stálé spolužití otupilo by pohlavní dráždění atd.

Dle Duffeyové (Co ženy věděti mají) má koedukace dvojí prospěšný vliv: zušlechťující a zadržující. Učí v druhém pohlaví viděti člověka obdařeného stejnými schopnostmi, majícího stejný cíl, stejná práva, stejné povinnosti; tím pak samovolně vede k uctivému obcování. Správné ocenění důstojnosti

obou rodů roste s dítkem a jest zdrojem vzájemné úcty. Blackwellová doporučuje koedukaci, protože sama příroda stvořila muže i ženu vedle sebe a proto umělé oddělování jest nepřirozené. Mimo to oddělování to trvá pouze v letech školních. V letech dětských jest obojí pohlaví pohromadě, ano i v letech školních mimo školu jest opět pohromadě, jest to tedy odloučení jen částečné. Není tedy příčinou zkázy druhého pohlaví vespolný styk, nýbrž nevědomost tělesného i duševního nebezpečí, jemuž dítě v mládí jest vystaveno.

Než i odpůrcové koedukace uvádějí své důvody. Poukazují na charakteristický rozdíl obou pohlaví, který i výchova musí respektovati a hleděti zachovati, což se však při společné výchově zdaří jen za nejpříznivějších okolností. Sama povaha dětí již doporučuje odloučení. Když děti začínají dospívati, tu spíše vše je odlučuje než spojuje; jiné hry, jiné tužby, jiné zájmy. Věci, jež se jim dříve zdály stejnými, vidí různými. Poznávají, že i sobě jsou rozdílnými — a toto poznání jest spojeno s jakýmsi odcizením. Co je později slučuje, jest touha po společném životě v letech dospělých, ta však má co nejdéle zůstatí neuvědomělá. V dítěti probouzí se náklonnost, tato však má ještě dlouhou dobu zůstatí nepochopenou tužbou a ideou. — Též učební plán samovolně děti ve škole odlučuje. Jiné jsou praktické potřeby ve výchově dívčí, jiné ve výchově chlapecké a tato praktická stránka opět doporučuje odloučenou výchovu. — A konečně poukazují na skutečnost, že mládež od mladosti stále společně vychovávána, ztrácí na stydlivosti a na úctě k druhému pohlaví, že zvyká si jakési neomalenosti, která pak tím spíše vede k pádu. Země, které zavedly i pro dospívající mládež koedukaci (Spojené státy, Dánsko, Švédsko, Norsko a nejnověji též Švýcarsko) dožily se mnohých nemilých zkušeností, a pozbyly svého prvního nadšení pro ni.

Z těchto tak různých a dosud neustálených názorův o koedukaci, možno stanoviti asi tyto tři požadavky :

1. Nejpřirozenější koedukace jest v domě otcovském a tu již dům otcovský má vštěpovati úctu bratru k sestře; celé pozdější vychování má pak snažiti se rozmnožiti tuto vzájemnou úctu mezi obojím pohlavím. Kde není této úcty, tam brzy jeden v druhém bude viděti jen předmět k upokojení své smyslnosti. Můžeme docela určitě tvrditi, že pozdější pohrdavé smýšlení muže o ženě má svůj kořen v pohrdavém smýšlení chlapce o děvčeti v domě otcovském.

2. Rozdělování dětí ve škole do 10. roku je nemístným, protože lehkou může vzbuditi pozornost dětí a tak má právě ty následky, kterým chceme zabrániti. Do 10. roku jsou u hochů i u dívek stejné náklonnosti, stejná nevíšavost k těmto věcem a tudíž oddělování jich nebylo by prospěšným. Ano koedukace v té době má dobrý vliv, ježto činí oboje pohlaví živějšími, pořádnějšími a svědomitějšími.

3. Od 10. roku zdají se však důvody přec více svědčiti proti koedukaci. Povahy, názory a potřeby dítek počínají se různiti, mezi dětmi zachovalými jsou i děti zkažené, jež snadno se mohou státí zlým nebezpečím pro celou třídu; v praksi pak dosud lépe se osvědčilo vyučování oddělené než společné.

Podal jsem některé myšlenky sexuelní paedagogiky, myšlenky odlišné od dosavadních názorův, ale zajisté nikoliv takové, kterým by se již předem

mohla odírat všechna oprávněnost. Zlo jest veliké a proto paedagogové jsou nuceni hledati nové cesty, by snad jejich vinou nebyly dítky vychovány jako namrzlý list, jenž padá při prvním zavanutí ostřejšího podzimního větru. Neodstraní ovšem úplně zla žádný paedagog — koukol a obilí porostou spolu až do žní — ale má vzrůst koukole všemožně omezovati, a to tím více, čím více nepřítel člověk — dnešní smyslná společnost — tohoto koukole rozsévá.

Největší podporou morálního paedagoga jest upřímná a vroucí zbožnost, nejjistější základ veškeré morální výchovy a charakteru. Důležitou podporou jest i výchova stydlivosti a správná výchova tělesná. K těmto podporám má však přistoupiti též správné sexuální poučení, jehož se dospívající dítko právem může od svých rodičů dožadovati.

Chápeme zdráhání mnohých rodičů. Jsou nevěřícími Tomáši, poněvadž se o věci nepřesvědčili a nemají o ní názoru. Pokusí-li se o to jednou, pak to učiní i vždy jindy.

Jedná se o věc důležitou — vychovati mravné dítě, mravnou společnost!

V. SOUŠEK.

Opposice Marsova 6. července t. r.

6. července t. r. bude Mars v oposici se sluncem. Tehdy bude země v přímé čáře mezi sluncem a Marsem; v okamžiku kdy zapadá na zemi slunce, vyjde Mars, kdy zapadne Mars vyjde slunce. Takové postavení oběžnic jmenuje se oposice a astronomové praví, že Mars je v oposici se sluncem.

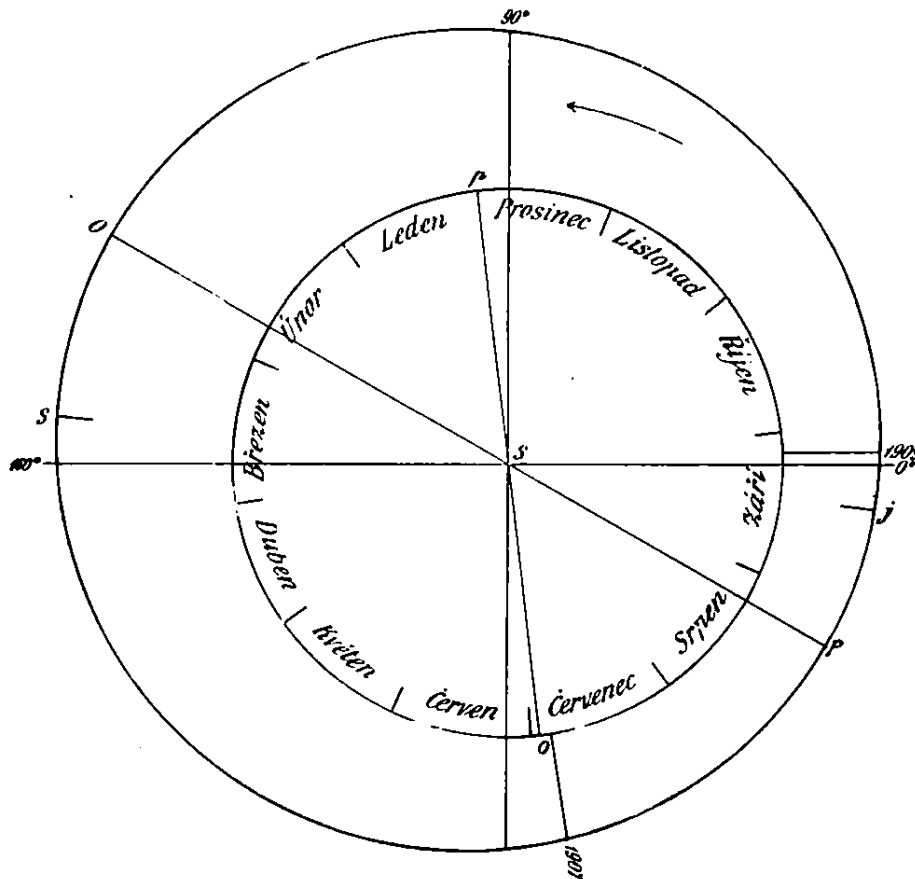
Oposice letoší bude příznivá pro astronomická pozorování. Nikdy nejsou si oběžnice bližší jako za oposice, ale nejsou si za každé oposice stejně blízké a není každá oposice stejně příznivá pro astronomická pozorování.

Proč nejsou oběžnice za každé oposice stejně vzdáleny? Proto, poněvadž oposice nepadne vždy do jednoho a téhož bodu dráhy obou oběžnic, nýbrž po každé do jiného bodu a poněvadž dráhy obou oběžnic v různých bodech jsou různě od sebe vzdáleny.

Dráhy obou oběžnic jsou v různých bodech různě od sebe vzdáleny. Proč? Poněvadž dráhy oběžnic jsou ellipsy o nestejně výstřednosti. Kdyby byly dráhy ellipsy o stejné výstřednosti, byly by dráhy souběžné a v každém bodě od sebe vzdáleny (nepřihlížíme-li k různému sklonu roviny dráhy). Ale poněvadž výstřednost není stejná, jest i vzdálenost dráh v jednotlivých bodech nestejná. Výstřednost zemské dráhy obnáší 0·0167, výstřednost dráhy Marsovy 0·0932. Dráha země jest tvarem podobnější kruhu, dráha Marsova však jest protáhlejší; následek toho nestejná vzdálenost dráh obou oběžnic. Znázorňuje to následující náčrtek: ale připomínám, že dráhy země a Marse nejsou kruhy nýbrž ellipsy.

Vnitřní kruh představuje dráhu země, vnější dráhu Marsovu. Stojí-li Mars v bodě *P*, jest slunci nejbližší; bod ten se jmenuje přísluní Marsovo,

a říkáme Mars je v přísluní. Bod O jest od slunce nejvíce vzdálen a jmenuje se odsluní Marsovo a, stojí-li Mars v něm, říkáme že je v odsluní. Bod p jest přísluní země a bod o odsluní země. Z nákresu poznáte, že se dráhy obou oběžnic v jistých bodech přibližují a v jiných od sebe vzdalují, že oběžnice, potkávají-li se pokaždé v jiném bodě dráhy, musejí býti od sebe různě vzdáleny, že opposice následkem toho mohou býti příznivé a nepříznivé. Všimněte si dále, že bod odsluní Marsova není daleko od bodu přísluní země, bod přísluní Marsova že jest blízko bodu odsluní země.

Jest tedy zřejmé, že bude opposice Marsova nejpriznivější a vzdálenost obou oběžnic nejmenší v dobu, kdy země jest v odsluní a Mars v přísluní. Země prochází odsluním 5. července, Mars projde přísluním 26. září; jsou tedy příznivé opposice padnou-li do měsíců července, srpna; září. Bude tedy letos opposice pro astronomická pozorování příznivá. Za nevýhodné opposice — a ty jsou v lednu, únoru, březnu — obnáší vzdálenost oběžnic až 100,000.000 km a zdánlivý průměr Marsův 3·5"; za nejvýhodnější opposice obnáší vzdálenost 55,000.000 km a zdánlivý průměr Marsův 25·5". Za letošní opposice bude vzdálenost obnášeti 61,000.000 km a zdánlivý průměr Marsův 22".

Příští opposice bude r. 1909 ale ne 6. července nýbrž až v měsíci září a nepadne do téhož bodu dráhy Marsovy jako tohoto roku; nýbrž pošine se v dráze od západu k východu. Proč? Poněvadž doba oběhu kolem slunce není u obou oběžnic stejná. Mars oběhne kolem slunce a vrátí se k bodu opposice z r. 1907 za 686 dní 22 hod. 18 min. Země se pohybuje rychleji a vrátí se k tomu bodu za 1 rok t. j. 365·25 dní, koná pak dále druhý oběh, ale uběhne teprve asi $\frac{7}{9}$ dráhy k bodu opposice z r. 1907,

kdy už Mars toho bodu dospěl; zůstane tedy země za Marsem a za oním bodem, a opposice v tomtéž bodě nemůže nastati. Poněvadž se však země pohybuje rychleji než Mars, dohoní jej a opposice nastane, ale v jiném bodě dráhy; a poněvadž se tělesa pohybují kolem slunce od západu k východu, tedy i bod opposice se pošine od západu k východu. Od jedné opposice k druhé uplynou průměrně 2 roky 48 dní.

Opposice r. 1909 připadne do měsíce září. I ta bude příznivá. Ale pak budou opposice nepříznivější a nepříznivější a teprve asi za 14 roků nastane opposice výhodná, Za nevýhodné, nepříznivé opposice ani velké refraktory nemohou na Marsovi ničeho vypořizovati; za příznivé i menší hledidla ukazují zajímavé věci. Tak r. 1830, kdy opposice byla příznivá, vypracovali Mädler a Beer zajímavou mapu Marsa dalekohledem s objektivem 99 mm (téměř 4 pař. palce); sedm roků na to r. 1837 byla opposice nevýhodná, a tehdy berlínský refraktor s objektivem 243 mm (= 9 pař. palcům) nemohl ukázati podrobností žádných. R. 1888 za opposice nevýhodné pozoroval Marsa jistý pán v Německu dalekohledem s objektivem 216 mm a trpce byl zklamán. Pro pozorování Marsa jest potřebná výhodná opposice a nastane-li, pak se jí musí využítovat.

Letošního roku bude jej sledovati mnoho velkých i malých refraktorů, fotografické aparáty ve spojení s dalekohledy budou pracovati plnou parou. Neboť Mars jest jedna z nejzajímavějších oběžnic. Od doby, kdy na něm nalezeny útvary podobné kanálům, průplavům a jejich zdvojování, zajímá celý svět neobyčejně. Člověk se táže, jsou tyto průplavy útvary čistě přirozené aneb jsou to útvary tak přesně provedené, že k provedení jejich je třeba větších znalostí geometrických? Jsou to snad díla bytostí intelligentních? Astronomové jsou rozštěpeni ve dva tábory. Ale závěrečný soud nedá se pronésti, poněvadž pozorování těchto zjevů nejsou dosud dosti hojná a pozorované zjevy dosud ne nade vši pochybnost jisté; proto musí se oběžnice dále pozorovati a po dalších pozorováních ze zjevů zcela jistých dá se pronésti závěr. Že astronomové budou pilní, to si snad domyslíte a dočteme se později výsledků letošního bádání.

Ale chci upozorniti i ty, kteří mají menší dalekohledy astronomické na to, co se dá i těmito uhlédnouti, a co mají pozorovati a hledati na Marsovi.

1. I v menších dalekohledech se ukazují bílé polární skvrny Marsovy. Ale obě skvrny letos neuvidíme, nýbrž jen jižní pól, který za té doby bude obrácen k slunci a tedy i k zemi: na jižní polokouli Marsově bude jaro a léto, na severní přechod z podzimu do zimy; jižní pól je v slunečním světle, severní pól je ponořen ve tmě — je to tam právě tak jako na zemi. Na obraze udává značka *j* bod, kde jižní pól je nejvíce k slunci obrácen, značka *s*, kde severní pól. Ale, máte-li okulár astronomický, nezapomeňte, že jižní pól nebude v dalekohledě dole nýbrž nahoře — neboť astronomický okulár ukazuje vše opačně.

Co jsou tyto bílé skvrny? Zasněžené a zaledněné polární krajiny Marsovy. Skvrny ty se poněnáhu zvětšují a zmenšují. Vystupuje-li slunce výše na jižní polokouli nebo na severní, zahřívá polární krajiny, sněhy tají a bílá skvrna se zmenšuje. Nastává-li zima, skvrny se pomalu zvětšují. Ale nastane někdy i náhlé zvětšení. Tak 10. dubna 1890 vzrostla nápadně bílá skvrna na jižním pólu. Odkud to? Nastala asi na jižní polokouli sněhová vánice, jež zanesla ohromné plochy sněhem: skvrna vzrostla.

2. Skvrny červenavé a skvrny temnější, šedozelené. Nejnápadněji vzniká temná skvrna, která se vine obloukem pod bílou skvrnou polární. Dříve se domnívali, že temné skvrny jsou rozsáhlá stálá moře a jezera asi jako naše oceány, a pojmenovali je moři a jezery; světlé skvrny měli za pevniny vodstvem rozčleněné v poloostrovy, ostrovy, převlaky atd. a nazývali je tak. Dnes jsou názory opraveny, ale jména k vůli pohodlí zůstala. Temnější skvrny jsou kraje zavlažované vodami přitékajícími za jarních povodní od pólu a porostlé rostlinstvem; červenavé kraje jsou pustiny vodou nezavlažované, bez vegetace. Voda totiž na Marsovi jest, ale není daleko v tom množství jako na zemi a mimo to je zcela jinak na povrchu rozdělena. Oceány, jsou-li jaké na Marsovi, jsou jen pramalé a trvají jen krátký čas za jarních povodní. Tehdy tekou vody od pólu k rovníku, a přes něj na druhou polokouli do mírného pásma, zavlažují jisté kraje a vyvstává zde vegetace. Nastanou-li povodně jarní na druhé polokouli, tekou opět vody k rovníku a přes něj na druhou polokouli, a nastává podruhé v roce doba vegetace. Dvakrát do roka vystřídá se doba vláhy a sucha, vegetace a zániku.

3. Rotace Marsova. Poněvadž se Mars otáčí kolem své osy, otáčejí se i skvrny; vystupují na kotouč Marsův, jdou přes něj a zapadají, a vycházejí jiné. Marsova rotace obnáší 24 h 37 m — rotace země 23 h 56 m; jest tedy rotace Marsova, jinak řečeno — Marsův den, asi o $\frac{3}{4}$ hod. delší. Pozoruje-li kdo skvrnu na Marsovi a pozoruje-li ji denně přesně v stejnou hodinu může ji pozorovati jen asi 10 dnů po sobě; pak zmizí a jsou zde jiné. Tytéž skvrny vynoří se mu asi za 38 dnů. Pak se dá pozorovati rotace Marsova.

Za jedné noci nedá se pozorovati rotace? Dala by se, pozorováním za večerního a za ranního soumraku, je-li Mars v tuto dvojí denní dobu nad obzorem. Neboť pozorování oběžnice jest obmezeno; hned po západu slunce je denní světlo příliš silné a hrstka paprsků Marsových jest tak seslabena, že není možno na něm pozorovati podrobností; za hluboké noci lesk Marsův oslňuje tak oko, že nemůže vnímati jemných předmětů. Tedy jen za soumraku ranního a večerního by se to dalo pozorovati.

To jsou předměty, které mohou i menší dalekohledy, ale astronomické, ukazovati. Ať však nikdo si nemyslí, že postaví dalekohled, najít Marsa a vše, co zde řečeno, nalézt, jest dílo okamžiku. Kdo se v pozorování předmětů nebeských necvičí, u toho jest oko nevnímavé a ujde mu mnoho; a proto pozorování Marsova činite po několik večerů aneb po několik ranních hodin, pozorujte déle, buďte trpělivi. Oko se tak vycvičí a stane vnímavým i pro jemnější předměty.

Pro pozorování připojuji následující poznámky:

Je-li vzduch neklidný, je-li totiž obraz v dalekohledu u vlnivém pohybu jako plamen šlehaný víchrem, je práce a námaha něco vypozerovati marná. Ale nemylte se: vítr a neklidný vzduch pro astronomické pozorování není totéž; často se stane, že jest vítr a obrazy v dalekohledu jsou přece klidné a jasné; a naopak, je zdánlivé bezvětří a přece jsou obrazy v divokém pohybu a nejasné. Dalekohled vám poví, je-li výhodno pozorovati anebo ne. — Nejlépe je pozorovati venku. Postaví-li však někdo dalekohled na okno a pozoruje z okna, ať otevře před pozorováním co možná nejdéle okna, aby ve světnici byla asi táž teplota, jaká jest venku. Za pozorování ať není ve světnici průvan. Dalekohled musí se postaviti tak, aby roura sahala co nejdále možná z okna ven; neboť, poněvadž není teplota venku a ve světnici úplně stejná, proudí teplejší vzduch ze světnice ven a chladnější

do světlice a následek toho jest chvění vzduchu a nejasný obraz tím více, čím blíže jest objektiv hranici nestejně teploty. Umí-li kdo kreslit, ať se pokusí pokaždé nakreslit co viděl; k dalekohledu si vezme břidlicovou tabulku a kreslí na ni; poněvadž se dají chyby na tabulce snadno popravit, později, když pozorování ukončil, může kresbu provést podrobněji s barevnými odstíny na papír.

Najít Marsa — není obtížná věc, za letoší oposice totiž. Stojí na jižní straně, ne vysoko nad obzorem — to jest jediná vada při letoší oposici! a hoří světlem červenavým.

Na konec podávám pozorovateli důležitější věci pro pozorování, sestavené v tabulky a to pro měsíc červen, červenec a srpen. První sloupec a druhý podává datum; třetí dobu, kdy oběžnice prochází poledníkem, místa kdy vrcholí, kulminuje, kdy také stojí nejvýše nad obzorem, čtvrtý sloupec udává poloviční oblouk denní v hodinách a minutách — odečítejte poloviční oblouk od doby kulminace, a dostanete dobu východu, přičítejte k době kulminace a máte dobu západu Marsa. Pátý sloupec udává zdánlivý průměr oběžnice v obloukových sekundách; šestý sloupec vzdálenost Marsa od země, při čemž jest vzata za jednotku střední vzdálenost země od slunce (obnáší 149,000.000 km). Sloupec sedmý udává, kdy soumrak večerní a ranní začíná a končí, a usnadňuje, všimneme-li si kulminační doby a polovičního denního oblouku, vypočítati si nejpříhodnější dobu k pozorování. Vše je vypočteno pro poledník a šířku vídeňské c. k. hvězdárny; časová udání platí pro středoevropský čas.

1		2		3				4		5		6				7							
Datum		M a r s														S o u m r a k							
		Kulmi- nace		Poloviční den- ní oblouk		Prů- měř	Vzdáte- nost od země	r a n n í				v e č e r n í											
Měsíc	Den	h	m	h	m	"	"	začátek		konec		začátek		konec									
								h	m	h	m	h	m	h	m								
Červen	1	2	48	4	00	17.8	0.53	1	03	3	03	8	51	10	51								
	6	2	29	3	57	18.6	0.51	12	51	3	01	8	55	11	04								
	11	2	08	3	54	19.6	0.48	12	44	2	59	9	00	11	14								
	16	1	47	3	51	20.4	0.46	12	40	2	58	9	03	11	20								
	21	1	23	3	48	21.2	0.44	12	38	2	50	9	05	11	25								
	26	0	59	3	45	22.0	0.43	12	38	3	00	9	06	11	26								
Červenec	1	0	34	3	42	22.4	0.42	12	40	3	02	9	05	11	27								
	6	0	08	3	39	22.8	0.41	12	51	3	07	9	02	11	15								
	11	11	41	3	37	23.0	0.41	1	04	3	12	8	58	11	01								
	16	11	15	3	35	23.0	0.41	1	21	3	18	8	52	10	47								
	21	10	50	3	34	22.6	0.41	1	38	3	25	8	47	10	33								
	26	10	26	3	34	22.4	0.41	1	53	3	32	8	39	10	20								
Srpen	31	10	02	3	34	21.8	0.42	2	07	3	39	8	31	10	06								
	6	9	37	3	34	21.0	0.45	2	21	3	49	8	21	9	52								
	11	9	17	3	35	20.2	0.46	2	33	3	57	8	12	9	36								
	16	8	50	3	36	19.4	0.48	2	45	4	05	8	02	9	25								
	21	8	42	3	37	18.6	0.50	2	56	4	13	7	52	9	08								
	26	8	27	3	39	18.0	0.52	3	07	4	20	7	41	8	53								
31	8	12	3	42	17.8	0.55	3	18	4	28	7	30	8	41									

* Pozn. K práci užito těchto knih: Gruss, Z říše hvězd; Klein, Anleitung zur Durchmusterung des Himmels, 2. vyd. 1882; Tentýž, Führer am Sternenhimmel, 2. Vyd. 1904; Sirius, 1906 čís. 1. a 4.; Astronomischer Kalender 1907.

Domovopis ve službách ostatních učebných předmětů.

(Kus učitelské praxe.)

Jest nesporno, že naše školství před r. 1869 strádalo mnohými nedostatky i skutečnými vadami. Jen jednotliví učitelé vlastním sebevzděláváním dospěli takového stupně theoretického vzdělání, že dovedli vědomě obzírati i šíři a nahlédati v hloubku učiva, že mechanismu a šabloně v učení svém výhost davše, oduševňovali práci svou, lepších a lepších hledajíce method, všímající si již tenkrát realii i kreslení. Snaha: rozšířiti učivo a uplatniti přirozenější formu podávání jeho vyplnilo celé desetiletí let 1870tých a nějaký ještě potom rok. Tenkrát zaplavila nás spousta knih a brožur o vyučování realii; a na zlepšení formy učebné vyrostlo methodických článků jako hub po dešti. Methodisováno i na schůzích spolkových a okresních konferencích napořád. — A vyrostli jsme z oněch dětských střevíčků. I školství jest složkou v ústrojí společenském, stále a stále — jako toto ve svém celku — se měnící, „duchu času“ podléhající. Poznala zkušenost, kde a jak upřílišováno v celém tom zimničně klopotném rozvoji „nové“ školy, skalopevně usazené doktriny začaly se viklati, objevilo se omylů dosti.

Nová hlediska filosofická, otázky sociologické, pokroky v jednotlivých odvětvích vědeckých, různé fase našich politických bojů, vše to i tisícere složky jiné rušného živoucího života nemohly přejíti beze sledu ve školství našem. Kdo měl z nás učitelů oči otevřeny, viděl, že povlovně mění se obzory u jednotlivců z nás, že jinak utváří se názory stavovské; v celém školství zřel proces kvasivý. Nové otázky objevily se na povrchu našeho učitelského myšlení a citění, našich snah a cílů. A každé z následujících desetiletí měla ve fluktuaci myšlenkové jinou tvářnost, jež dobře zrcadlila se v našich časopisech, ve volbě temat přednáškových. V letech 1880tých jsme již poznávali, že ta dětská hlavička nesnese spousty učiva někdy od zelených stolů prostě nařízeného. Řekli nám, že plány učebné jsou minimalní, a my shledali je více než maximalními.

Začaly proskakovati hlasy o přepínání mládeže, začali jsme vybírat i upravovat; za moudrého uskrovňování učiva docházelo na prohlubování jeho. Při tom nezůstaly neochvějnými ani základy, ani pilíře naší stavby školské. Troufali si na kritiku vypůjčiti si Herbarta, Lindnera. Někteří (viz „Listy paedagogické“ J. Úlehly) ukázali se býti hotovými školskými — kacíři, ne-li nihilisty.

Kvasilo to po všecka léta 1890tá, až nové století XX. skutečně uzřelo v učitelské obci naší i ve školské budově takové pronikavé změny, o jakých se nám před 30 lety ani nezdálo. Nyní jsme skutečně v prostřed toho „vření a tření“. Jen tak namátkou zachytím z té tříště myšlenkové některou, do-těrně na povrch se deroucí: složité hry a říkánky hned ve školních zahrádkách, upřílišnělost „prvouk“ vzhledem ku kreslení pohádek, plané gramatizování a definice v mluvnici, oktroj „starého slohu“, výstřelky „volného“ slohu, nechutenství „popisného“ přírodopisu s jeho systematikou, výstřelky poznatků biologických a nauky o „účelnosti přírodní“, nehotovost vyučování v přírodě (vycházky), tříštění nastalé výhradným protežováním poznatků „spolužití v přírodě“, hranice experimentování silozpytného, spousty názorin (co všechno na obrazích a jak a kdy ukázat); od duchamoru stigmat až

k modernímu kreslení, s hesly: Přírodní prvky základem aesthetického pozorování, samostatná kompozice, kreslí jak vidíš (revoluce v učení perspektivy), výhost polychrom. ornamentu, pryč s pryží a tvrdou tužkou, cvičení levice, odměřuj vším čím můžeš (metr, provázek), též kružidla musíš umět užívat; pryč s tělocvikem „uměleckých kousků“, švédský tělocvik, hybné hry, společné koupání; stroj šicí, vyšívána krajka koupená jest — lacinější (čas jsou peníze); nauka občanská, — všeho snad nejtrapnější výstřední hesla „feministická“ druhdy v čiré nechutnosti zabíhající! — poučení o pohlavních funkcích, náboženství „morálky“, jen „pravda“ historická, výchova umělecká ve všem, neučte se německy atd. atd.

A k tomu názory a hlediska našeho stavu k jiným stavům, národu, ke školám filosofie, vědy a ku „přežitkům“ (!) náboženských vyznání.

Učitel svědomitý, snah ideálních, někdy zamysliv se užasne, trne, hrozí se, kterak jsa „synem své doby“ a otrokem předpisů (— nelze neznamenati, že „duch času“ vynucuje si často i povážlivé předpisy a samotny zákony! —) kdysi (třeba s tušením nepravé své cesty) nesprávně ve škole si vedl, ano dětské duše šlapal, ubíjel. — — Prozíravý, běh světa bedlivě pozorující ví, že otírá se brzo pozlátko příliš blyskavých frází, že vyrudnou záhy pestré barvy příliš vyšňořených hesel, že procítují novotou a modou nadšení, ano hypnotisovaní snilkové (napodoba suggestce, strach před „zpátečnictvím“!) a otvírají knihu bilancí, „zkušeností“ psanou, aby poznali pravý stav aktiv, že srovnávají položky rad, návrhů, pokynů, pokusů, úmyslů, snah, náběhů a prací s položkami — výsledků: prozíravý nebude překvapen úkazem, že novým desetiletím zrodí se zase nové myšlenky, nová hesla, nové mody, nový duch času, a že všechn ten převod, i ty vady, i to po-blouznění, i ty přečiny, i to bezprávi na jednotlivcích potřebno bylo a nutno k vůli celku, věčnému v ý v o j i, že nesluší litovati, rukou v klín skládati, resignaci se oddávati, než zase přemýšleti, pokoušeti se, pracovati, pracovati, pracovati. — —

Již bojím se, aby dlouhý úvod nebyl delším vlastního pojednání, kterým sdělují soudruhům v povolání kousek učitelské praxe. — Bloudíval i „domovopis“ po cestičkách mnohých, křivolakých. Řekli v osnovách, že zeměpis má počínati hned v I. šk. roce učením o školní světlici. Myslili vyplniti požadavek: „Od bližšího ke vzdálenějšímu“, „Od známého k neznámému“, když — na zřeteli majíce jen část zeměpisného učení: srozumění map — pouhým črtáním cest, silnic, potoků, řek a terainu dospěli k „mapě“ okresu. Také nepřirozenost, duchamor, přepínání. A „dějiny obce“ jako předchůdce vlastivědy a historie vůbec ustrnuly u nás druhdy na překladech z Wolného topografie, čehož odstrašující příklad kdysi Lepař přibíl v pojednání „Dějiny Tršic“.

A přes všechny stálé chyby máme za to, že dosud sluší a musí se s „domovopisem“ bezpodmínečně počítati a po nových zkušenostech určit i obsah, postup i formu podávání toho učiva. O tom jiní v různých časopisech psali. Že však jedna z velikých záhad vědy paedagogické a z velikých těžkostí didakticko-methodických jest „k o n c e n t r a c e p ř e d m ě t ů“, obrali jsme si úkolem pojednati o „domovopisu ve službách ostatních předmětů“. —

Chceme — jak jinak býti nemůže — ukázkou podati údaje určitého místa (města Telče).

Každá škola musí svůj vlastní domovopis sobě sestaviti: třeba jen poukázati na hlediska práce té a řadu drobných údajů, pak každý užitečnost a vhodnost vývodů našich uznávající snadně dle poměrů místních a po-

svém s úkol bude bez těžkostí. — — Nechceme stylistickými formalnostmi zdržovati se na úkor věci. Budou tedy mnohé myšlenky jen jakoby nadhozeny. Mohouť přes to zvířiti jiné sobě podobné, býti jich podnětem, posilou. A to skutečně článku jest účelem.

Počínám — když dosud ještě text zákona, osnovy, rozvrhy hodin, formuláře vysvědčení a jiné běžné ussance milostivě tak dovolují! — **náboženstvím.** —

Nevymyká se snad náboženství obsahem učiva i také zvláštním sobě vyhrazeným postavením z okruhu ostatních předmětů? Všichni víme, že nikoliv. Žel, že tak málo dosud bylo přemýšleno, pracováno, jednáno a psáno o tom, jak součinnost kněze a učitele ve službách jednotnosti všeho učení upravit. V čas. „Katechetické Listy“ roč. 1894 čteme obšírnější pojednání: Sluší-li didaktické pravidlo: „Spoj u j př e d m ě t y p ř í b u z n é!“ i na náboženství vztahovati? — Na článek ten poukázaly i „Paedagogické Rozhledy“, důležitost jeho stanovíce. O součinnosti kněží a učitelů mnoho bylo v publikacích směru katolického napsáno; jen že zůstalo při theoretických úvahách a povšechnostech. Na praktickou stránku vývody aplikovati se snaží článek „Kněz a učitel“ ve „Vychovatelských Listech“ ročník 1904. Domovopisu hledí katecheta, dotazuje se: Křestní jména rodičů a sourozenců. Které obrazy svatých doma máte? Nerozumíte-li snad, koho neb co některý obraz představuje? Které modlitby doma ráno a večer se modlíváš? Napište mně ku příští hodině kratičkou tu modlitbičku. (Prohlídka scsčitů vždy důsledně se provede. Tu a tam poopraví. Žáci n a v z á j e m vyměňují si práce své a č t o u j e. Koncentrace s češtinou.) Z jakých modlitebních knížek modlí se matinka? Máte doma sošku svatého nějakého? Který kříž, socha nebo kaplička jest nejbliže vašeho domu? Kříže a j. památníky zbožnosti na cestě do školy. Jaký jest na kříži (určiti kterém) nápis? Opíšte sami! (Prohlédnouti pak opis v denníku žáků! — Samostatným řešením nápisů — zvláště jsou-li starší literou nebo těžce čitelný — vzpruží se sebevědomí starších žáků, povzbudí samočinnost.) Povím vám, proč postavili zbožní naši předkové kříž (kapličku, sochu) při cestě . . ., (Vždy lze vypravování na cit působící připravit, všude podnětem stavění křížů a p. nejen zbožnost samotna, než vděčnost za poskytnutí úrody, po uchránění od neštěstí („byla u nás povodeň roku . . .“ krupobití, požár a pod. Vypravování na určitý předmět, na určité místo vázané nevymizí z paměti.) Proč na kříži . . . asi jest rok 1815? (Těžkostí válek francouzských.) Proč na kapličce . . . rok 1684? (Konec strachu před Turky.) -- Krátké vědomosti o životě těch svatých a světic, jimž v osadě sochy postaveny byly, má žactvo věděti, rovněž jako údaje o svatých patronech českých. Jak jinak pohlíží dítě, chodící kolem sochy sv. Jana Nepom., obrazů sv. Floriána, Panny Marie Lurdské a p., slyšel-li z úst katechety zajímavé vyklady. A to, co katecheta vyložil a žádá, aby v paměti žactva zůstalo, ať u kratičkém výtahu napíše a učiteli odevzdá. Žáci psáti mohou v hodině češtiny (koncentrace!). Katecheta zavede žactvo do k o s t e l a. (V Telči uvedena mezi „vycházkami“ žactva — s učitelem — i prohlídka kostela žáků 4. třídy.) Oltář s obrazem světce, křtitelnice, kazatelna, roucha bohoslužebná a pod. (Koncentrace s češtinou: „Prohlídka našeho kostelíčka“, úloha.) U starších žáků: S l o h stavby chrámové. Zvony: n á p i s. (Žáci čtou za pomoci nápis.) Hřbitov; pěkné nápisy na křížích a pomnících. Kde hrob kněze, učitele, dobrodince chudých. Koncentrace: žáci kreslí vhodný pomník. Žáci píší (čeština): U vchodu hřbitova v Záhlinicích, nalézajícího se na konci vesnice, čteme nápis: „Číslo poslední — místo pokoje.“

Ve Staré Říši: „Co jste vy, byli jsme my, co jsme my, budete vy!“ — Úprava hrobů a ozdobování jich povinnost žijících. (Krasocit, vděk.) Kytičky pomněnek, věnečky z jiného kvítí, kříže nad rovem sestavené z jeřabin nebo bílých bobulí kozího listu mají děvčátka dovésti. (Industriální učitelka ukázati může vití věnců z chvojí a okrášení jich kvítím nebo dělanými růžicemi. — Na škole v N. před zkouškou z náboženství učí se jedno odpůldne starší děvčata vití věnců; ozdobují oltář i v den sv. Aloise.) — Po slavnosti „Vzkříšení“, „Božím Těle“ předsevezme katecheta popis průvodu, (kde byly oltáře, jak vyzdobené), po křížových dnech popis cesty. (Písemně v češtině.) Kam chodíme na pouť? (Žáci 4. šk. roku náčrt zeměpisný cesty na Hostýn, Velehrad, Sv. Kopeček, Křtiny, Vranov a p.)

Domovopis jako počátek vyučování **zeměpisu** jest tomuto důležitou pomůckou i na dalších stupních školního vyučování. Jak sluší samotnému domovopisu vyučovati podala nejobširněji kniha „Vyučování zeměpisu na škole obecné“ díl I. vydaná v Sadovského „Knihovně učitelské“ 1889 na základě řady článků v časopisu „Učitelské Listy“ ročník 1888 a 1889. Provedeno na městu Velké Bytce. Dle knihy té sestaven pro Telč domovopis, tak že učitelé 3. třídy, byť i na škole nováčky byli, vždy mají po ruce rukopis řečený, tak jako třídám 4. třídy příručkou jest rukopis „Mapa okresu Dačického“ (70 otázek, jež žactvo, mající v ruce mapky okresu, zakoupené školou, zodpovídá). I pro školu měšťanskou třeba těchto poznatků domovopisných: „Telč leží na 49° 10' sev. šířky, 33° 8' vých. délky. Pravý (skutečný, v době rovnodenní) východ směrem k Dyjičce, západ: Krahulčí. Délka dní a nocí: Dne 21. června vychází nám slunce (zdánlivě) nad Ořechovou ve 4 hod., putuje vysokým obloukem a zapadá za Řásnou v 8 hodin. Den trvá 16 hodin, noc 8 hodin. — Dne 21. prosince vychází slunce nad Radkovem v 8 hodin, nízkým obloukem spěje za Borovnou, kdež po 4. hod. zapadne. Den trvá 8 hod., noc 16 hodin.“

„Teplota místa závisla jest: 1. na zeměpisné šířce, 2. na vyvýšenosti místa nad mořem, 3. na jiných místních příčinách. Telč a Světlá jsou na stejné rovnoběžné kružnici a přec nemají stejné průměrné roční teploty, Telč = 520 m nad mořem, Světlá 780 m. Telč — Krahulčí na stejné kružnici, a přece v Telči chladněji. Jsou tu kolem rybníky, Krahulčí je v údolí uzavřeném proti severním větrům, Telč nikoli.

Porovnatí výšky hor Praděd (Morava), Sněžka (Čechy), Ortles (Rakousko), Mont Blanc (Evropa) Gaurisankar (zeměkoule) s naší Javořicí (835 m) na náčrtku, na němž výšky po 500 m rovnoběžkami jsou značeny. Kulturní obraz jiných států (II. tř. měšť. šk.) po předchozím kulturním obrázku krajiny Telčské (plodiny, obchod: žulové výrobky z Mrákovína, Časkovic, len, semeno lněné, dříví, desky a p. z panské parní pily, mouka z panského parního mlýna, ryby do Vídně, Prahy, Drážďan).

Znalost spojení železničního našeho města každý z žáků míti musí, ba kreslí z paměti náčrtek spojení toho. (Pokračování.)

J. Š.

Kritika „Početnice“.

Pokračování.

Ad 8 et 9.

Jádrem didaktických spisů J. A. Komenského nazvali bychom jeho „Didaktiku analytickou“.¹⁾ Byla-li zkritisována jeho „Janua linguarum reserrata aurea“, zdvihl-li se odpor proti jeho analogismu přírodnickému²⁾ „Velké didaktiky“, vytýkáno-li mu, že se opravuje atd., soudíme, že proti jeho „Didaktice analytické“ nelze se stanoviska didaktické vědy a zdravého rozumu ničeho namítati. Komenský sám o díle tom praví: „Chce-li se kdo státi didaktikem od základu, ne zle své práce užije, nebude-li váhati, aby všechny kusy tusebrané a každý z nich zvláště prozkoumal.“³⁾ Zásady v díle uvedené jsou z pravé podstaty věci čerpány a odvozeny jsou neochvějně a celá „Didaktika analytická“ jest zkušebním kamenem veškerých didaktických method.

Průběhem pojednání zmínili jsme se o některých čelních zásadách „Did. analyt.“, proti nimž pohřešují se metody našich i německých početnic; aby pochybené stránky těchto method vynikly, předvedeme ještě řadu zásad „Did. analytické“, jež od skladatelů našich učebnic byly ignorovány.

Ad I. uvádí Komenský: „Didaktika jest umění dobře vyučovati. Dobře vyučovati jest působiti, aby někdo hbitě, lahodně a na jisto se učil. Hbitě: jednou prací nepřetržitou beze vši škodné ztráty času. Lahodně: aby učeň po celý běh učení necítil se unaven tím, co již bylo vykonáno, nýbrž aby zahořel dychtivostí po tom, čeho dokonati zbývá. Na jisto: aby čemu se učí, naučil se celému dobře až i k dokonalému toho užívání. Špatně tedy vyučuje, kdo zdlouhavě, těžce, kuse k nauce přivádí.

Uměle vyučovati jest dobrého vyučování cesty jisté znáti a jich se nespouštějíc hbitě, lahodně a na jisto k známosti věcí přiváděti. Jest zajisté při vyučování a učení třeba hbitosti, protože umění dlouhé, živobytí lidské krátké jest; lahody jest třeba, aby k učení nevznikla nechť a ošklivost, ježto jsou jako mor na učení . . .“

Z celého sestavení našich učebnic početních pro I. a II. tř. jest patrné a v praxi nad pochybnost povzneseno, že učení podle dosavadních učebnic není ani hbité, ani lahodné, ani na jisto. Tak na př. během celého I. šk. roku (v I. tř.) naučí se žáci znáti sotva dvě desítky přemílající při každém čísle vždy znova všechny čtyři operace početní, což nikterak není lahodno, naopak stává se pramenem nudy, nechuti a ošklivosti k učení, čemuž Komenský dal název pamětihodný „mor na učení“; že z učení toho malý plyne užitek, jest samozřejmo a praxí dokázáno.

Sub XXVII. uvádí se zásada „Kde vyučuje se zmatečně, tam učí se zmatečně.“ Aplikace této zásady učiněna hlavně ad 2 et 3.⁴⁾

¹⁾ Methodus linguarum novissima, Cap. X.

²⁾ Didactica magna.

³⁾ Op. did. IV. 50.

⁴⁾ Viz str. 131 a n. tohoto ročníku (sešit 4.)

Sub LXIII. čteme: „Vždy od snadnějšího počínej a k ne-
snadnějšímu pokračuj.“ Sub 45. „Snadnější jsou věci ob-
dobné nežli neobdobné.“

Sub LXX. Obdobnému před neobdobným vyučováno a
učeno budiž.“

Sub 47., LXXI. „Čemukoli jednou prací může býti vyučováno a
naučeno, nikdy nebudiž protahováno.“ Aplikace uvedena ad 1.¹⁾

Pěkný případ obdoby poskytuje na př. progresse b (sečítací):

$$\begin{array}{lll} 2 + 2 = 4 & 8 + 6 = 14 & 13 - 7 = 6 \\ 12 + 2 = 14 & 18 + 6 = 24 & 23 - 7 = 16 \\ 22 + 2 = 24 & 28 + 6 = 34 & 33 - 7 = 26 \\ 32 + 2 = 34 & 38 + 6 = 44 & 43 - 7 = 36 \text{ atp.} \end{array}$$

Způsob tento budí zájem nemalý; možno ho užiti ihned po
rozšíření oboru čísel do 100. Aby se nezvrhl v pouhý mechanismus, bude
dobře později klásti otázky alternativně, na př.:

$$\begin{array}{lll} 2 + 2 = 4 & 7 + 5 = 12 & 2 + 2 = 4 \\ 22 + 2 = 24 & 77 + 5 = 82 & 7 + 5 = 12 \\ 62 + 2 = 64 & 47 + 5 = 52 & 62 + 2 = 64 \\ 92 + 2 = 94 \text{ atd.} & 67 + 5 = 72 \text{ atp.} & 47 + 5 = 52 \text{ atp.} \end{array}$$

Po probrání násobilky 3, možno klásti úkoly synkriticky a pak alter-
nativně sečítání s násobením, po probrání odečítání s odečítáním atd. Příklad.
Po probrání přičítání a odečítání 2 doporučuje se napsati sloupec číslic
takto:

1)		Tu možno zajímavě procvičiti učivo progressivně i regres-			
2)		sivně synkriticky a konečně alternativně. Při tom zachovávat			
3)		dlužno pořad method stanovený ad 2. et 3. ²⁾			
4)		Otázky se kladou tímto pořadem:			
5)	+ 2				
6)	- 2	I. 1 + 2 =	II. 2 - 2 =	III. 2 + 2 =	4 + 2 =
7)		2 + 2 =	3 - 2 =	2 - 2 =	4 - 2 =
8)		3 + 2 =	4 - 2 =	3 + 2 =	5 + 2 =
9)		4 + 2 = atd.	5 - 2 = atd.	3 - 2 =	5 - 2 = atd.
10)					

Na konec methodou alternativní v pořádku libovolném.

Způsobem tímto možno vyhověti zásadám „Did. analyt.“ shora uve-
deným k velikému prospěchu v učení.

Přirozená těkavost žactva poutá se milou záměnou, učení postupuje přesně od snadnějšího k těžšímu tak, že
pokračuje se hbitě, probuzele, lahodně a následkem paedopsychické
multiplikace představ, jež tu všude nutně nastává, na jisto, čehož podle dosavadních učebnic nelze dosíci.

Sub LXXVI. „Ku všemu vzdálenému stupňů vyhledávej, až vhodně souviseti bude poslední s prvním bez jakého
kdekoli stupňové souvislosti přerušení. Při provádění věci budiž vše, co následuje, jako účelem; vše, co před-
chází, jako prostředkem k účelu. Stupně nebudtež vymýš-

¹⁾ Sešit 2. str. 60. a n.

²⁾ Str. 133. a n. (sešit 4) t. č.

leny dle libosti, než dle zřejmého spojení věcí samých.“
Applikace uvedena ad 1.¹⁾

Kdežto podle dosavadních method jeví se učivo (v I. a II. Početnici) rozhárané a roztržité, jest podle nové metody sečítací progresse přípravou na progressi násobící; obě jsou přípravou na regressi odečítací i násobící; vše pak to jeví se jakožto příprava na měření a dělení, jež v tomto pořadu probíráno nepůsobí zvláštních obtíží.²⁾

Sub C. „**Methody analytická (resp. synthetická) nutně budtež spojovány. Spojovány, nikoli míchány . . .**“ Aplikaci viz na str. 132. a n. (sešit 4.) t. č.

Sub CX. „Co nemá náležitě souvislosti, jak těžko může býti rozuměno a souzeno, tak ani paměti nemůže býti svěřováno.“

Sub CXI. „Pořádek věcí, jako jest základem rozumu a soudnosti, tak i paměti.“

Applikace uvedena ad 1. (str. 58. a n. v sešitě 2.) t. č.

Paedopsychická multiplikace představ nové metody založena jest na uvedených zásadách, jež v Početnicích jeví se ignorovány.

Sub CLIX. „Přímo k cíli, zacházkám se vyhýbej.“

P. 1. „Ku konci hned od počátku prohlížej. Žákovi ukaž, aby sám, kam směřuje se, vida kojil se nadějí, že tam i dospěti možná a dospěti tam zatoužil; neboť prohlížeti ke konci hned od počátku a bráti se k němu bez závady, rozkošno jest duši naší nekonečnosti a překážek se lekající.“

P. 2. „Na konec více hled nežli na prostředek. Prostředek jest k vůli konci, nikoli k vůli sobě a přibírá-li se ku prostředku, co konci nikterak neprospívá, nemůže to jinak snáze býti rozeznáno nežli vzhledem ke konci. Proto dí Seneka: „Ke konci hled a od věcí zbytečných upustíš.“

P. 3. „Cokoli přímo k cíli vede, královská cesta jest; cokoli má podobu zatačky, za zdržování budiž pokládáno.“

Probírání všech čtyř operací při každém jednotlivém čísle jeví se jako nekonečný labyrint, jako ustavičné semotam probíhání, jako bez cíle tápání v systému čtyř početních operací. Jest zřejmo, že i mnoho zbytečných věcí obsahuje takový způsob vyučování. Vedle toho však přeskakují se nutné stupně střední, čímž pohřešuje se metoda též proti zásadě uvedené sub CLXII. „Vždy postupně, nikdy skokem.“ Doklady toho viz na str. 61. a n. (sešit 2.)

P. 2. „Cokoli děláš, jedno samo dělej.“

T. j. ani rozličného učení zároveň nevykládej, ani téhož učení stupně rozličné, abys sebe ani žáka nečinil roztržitým, nemátl, nezdržoval. Dobře napomíná přísloví: Kdo za dvěma zajíci dává se v skok, nelapí žádného. Tedy: aby lapil, jednoho s očí nespouštěj. Oko na dvou předmětech zároveň utkvěti nemůže . . .

Applikaci viz na str. 61. a n. (sešit 2.) Zvláště dlužno upozorniti na to, že probírání dvou nebo dokonce čtyř operací vedle sebe hned na počátku, při každém čísle jest naprosto nepřipustno.

¹⁾ Cf. sešit 2. str. 59. a n.

²⁾ Ibid. p. 133. et sequ. IV.

Sub CLXIII. „Vztažné vždy zároveň.“

P. 1. Poněvadž všeliké protivy a všeliké opačnosti vztažné jsou, budiž jim vždy vyučováno buď zároveň nebo hned po sobě, aby přirozenost obou na jevo vyšla.

Požadavek tento vztahujeme na užití metody synkritické, jež v „Početnicích I. a II.“ nedošla řádného uplatnění. Cf. str. 130. a n. (sešit 4.)

Sub CLXIV. „Stále jíti ku předu pokrok činí znamenitý.“ Když dva pospolu jdou, jeden pak se zastaví, druhý však dále jde, snadno jest viděti, oč tento onoho za sebou nechává. Aby tedy rychle došel cíle, není třeba násilí, než pilnosti ustavičné, aby totiž po celý čas učení

1. nebylo dne bez pokroku,
2. nebylo hodiny bez úkolu,
3. do čeho se dáš, abys neodkládal jinak než-li dokonané.

Protože když odložíš a zase znova do práce se dáš, práce si neu-menšíš, ale přidáš; zajdeť něco zapomenutím a opět hledati to musíš a to ne jinak než-li sebera chuť znova. Zkus to, jak snadno naplníš sud vodou, budeš-li po chvilkách toliko do něho kápati, kdežto bys jej mohl naplniti snadno, kdybys do něho stále naléval.

4. Nikdy více učiva najednou nebeř, nežli .kolik na-jednou můžeš postihnouti.

Abys totiž k jedné věci vraceti se nemusel, leda k vůli opakování, které však potom změněnou prací se děj a s novým užitkem: když totiž obnově známou již věc, dále na ní stavěti budeš.

5. Co již odbyto, nedělej nebo při známém se nezastavuj. Odbuda jedno jdi dále k ostatnímu.

Applikace. Jak loudavý je postup podle dosavadních method vidíme již z toho, že v I. třídě naučí se žactvo počítati sotva do 17 a tu ještě připomenouti dlužno, že málo jest žáků, kteří by učivo tak nepatrné ovlá-dali náležitě. Nutno jest zajisté při každém jednotlivém čísle postáti řadu dní, kdežto Komenský žádá, aby nebylo dne bez pokroku, aby se stále šlo ku předu. Mimo to nalézáme ve II. „Početnici“ (pro II. tř.) věci na př. t. zv. řady), jež dávno již v I. třídě (v I. „Početnici“) byly důkladně pro-brány a jsouce tudíž známy všemu žactvu, předkládají se znova, jakoby vůbec známy nebyly. Nad to rozkládání každého jednotlivého čísla ve 2, 3, 4, atd. j., zdaž to není ustavičné do omrzení se vracení a semotam vpřed a zase vzad běhání jako beze smyslu a v potrhlosti? Cf. str. 58. a n. (sešit 2.).

(Pokračování příště.)

K—.

Rozhledy.

Letošní zemský sněm moravský vynikal zvláštní pracovitostí, jež také ve školství našem zanechalo stopy trvalé, jak ukazuje rozpočet zemský. Veškerý náklad na školství národní obnáší na úhradu platů učitelských 12,250.000 K, příspěvek fondu pensijnímu činí 1,622.465 K, na subvence 150.000 K, celkem na školy národní se věnuje 14,260.365 K a celý školský

rozpočet na r. 1907 vykazuje potřebu 17,510.522 K, asi o 2 mil. K více než r. 1906. Jako novinka je v rozpočtu zařadeno 20.000 K na podpory pro soukromé školy menšinové a 20.000 K na podpory pro dětské zahrádky, kteréž nevydrží obce.

Z jednání školského odboru zájem budilo vyřízení petice pokrokových učitelek moravských, kteréž domahaly se zrušení tak zvaného coelibátu, t. j. ustanovení zákona, že vdané učitelky nemohou zůstat v úřadě. Školský výbor zamítl tento požadavek, proti němuž vyslovily se učitelky katolické.

Za to vyslovil se odbor příznivě o požadavku, aby pro dívky zřizovaly se hospodyňské školy zvláště na Valašsku a Slovácku, věnoval patřičnou pozornost výchově slabomyslných, slepých a hluchoněmých, ve kterýchžto otázkách poslanec Kadlčák jako zpravodaj podal některé iniciativní návrhy a resoluce.

Od vyrovnání moravského čekalo se všeobecně smír na Moravě. Ukázalo se však, že Němci po dobrém nic nepovolí, byť i zákon nám dával za pravdu. Vidíme to jasně na školském zákoně smluveném v dohodě (lex Perek), podle kteréhož děti mají býti přijímány do škol podle znalosti jazyka. Němci netoliko si vykládají zákon jak se jim to hodí, ale k tomu ještě boj o děti české přenesli do školek mateřských, z nichž udělali přeljevárný nejhoršího zrna. Co bylo pro nás výhodno v zákonech, prováděcím nařízením právě vydaným tak okleštěno, že nezbylo jen jméno, ale duch smíru úplně vyvětral.

Celá dohoda uvedena v nivec a jsme tam, kde jsme byli před tím domnělým smírem, ba ještě horší jest to v místech národně ohrožených, až na maličkost rázu více správného.

Tak rozděleny okresy a školní úřady správní dle národnosti v ten způsob, že rozděleny školní okresy na Moravě vyhláškou c. k. zemské školní rady ze dne 30. dubna následujícího znění: Uvádějíc ve skutek paragraf 19. zákona o dozoru ke školám ze dne 27. listopadu 1905, z. z. č. 4. z r. 1906, c. k. zemská školní rada rozdělila markrabství moravské, moravské obvody ve Slezsku v to pojímajíc, ve školní okresy takto: Politické úřední okresy Brno-venkov, Dačice, Hodonín, Hranice, Hustopeč, Jihlava-venkov, M. Krumlov, Litovel, Nový Jičín, Olomouc-venkov, Mor. Ostrava, Mor. Třebová, Zábřeh a Znojmo-venkov jsou zároveň školními okresy českými i německými. Tyto školní okresy obsahují všechny příslušné školní obce a místní obvody školní s obecnými školami českými a oboujazyčnými, pokud se týče německými. Politické úřední okresy Boskovice, Uh. Brod, Mor. Budějovice, Holešov, Uh. Hradiště-venkov, Kroměříž-venkov, Kyjov, Val. Meziříčí, Vel. Meziříčí, Místek, Nové Město, Přerov, Prostějov, Tišnov, Třebíč a Vyškov jsou českými, politické úřední okresy Mikulov, Rýmařov, Šternberk a Šumperk německými okresy školními. Taktéž je dosavadní školní okres osoblažský i dále školním okresem německým. Školní obce, pokud se týče místní obvody školní s obecnými školami německými, ležící v politických úředních okresích boskovickém, tišnovském a vyškovském, přikazují se k německému venkovskému školnímu okresu brněnskému; školní obce, pokud se týče místní obvody školní s obecnými školami německými, ležící v politických úředních okresích uh.-brodském, hradištském (venkov) a kyjovském přikazují se k německému školnímu okresu hodonínskému; školní obce, pokud se týče místní obvody školní s německými školami obecnými, ležící v politickém úředním okrese mor.-budějovickém, přikazují se k německému školnímu okresu dačickému;

školní obce, pokud se týče místní školní obvody s obecnými školami německými, ležící s politickým úředním okrese val.-meziříčském, přikazují se k německému školnímu okresu hranickému; školní obce, pokud se týče místní obvody školní s německými školami obecnými, ležící v politických úředních okresech holešovském, přerovském a prostějovském, přikazují se k německému venkovskému okresu školnímu olomouckému; školní obce, pokud se týče místní obvody školní s německými školami obecnými, ležící v politických úředních okresích vel.-meziříčském a třebíčském, přikazují se k německému venkovskému školnímu okresu jihlavskému; školní obce, pokud se týče místní obvody školní s německými obecnými školami, ležící v politickém úředním okrese místeckém, přikazují se k německému školnímu okresu mor.-ostravskému; školní obce, pokud se týče místní obvody školní s českými a oboujazyčnými obecnými školami, ležící v politickém úředním okrese šumberském, přikazují se k českému školnímu okresu zábřežskému a školní obce, pokud se týče místní obvody školní s českými a oboujazyčnými obecnými školami v politickém úředním okrese šternberském ležící, přikazují se k venkovskému českému školnímu okresu olomouckému. Hlavní zemské město Brno a města s vlastním statutem Uh. Hradiště, Jihlava, Kroměříž, Olomouc a Znojmo jsou každé o sobě školním okresem českým a školním okresem německým. Moravské obvody ve Slezsku, a to školní obce Jaktar, Lhotka, Litultovice, Mikolajice, Slatina, Slavkov, Suché Lazce, Štáblovice, Uhlérov a Životice přikazují se k českému školnímu okresu mor.-ostravskému, školní obec Vlaštovičky k mor.-ostravskému školnímu okresu německému a školní obec Deštné k německému školnímu okresu šternberskému.

Podle toho jsou české okresy: Boskovice, Brod Uherský, Budějovice, Holešov, Hradiště Uherské (venkov), Kroměříž (venkov), Kyjov, Val. Meziříčí, Vel. Meziříčí, Místek, Nové Město, Přerov, Prostějov, Tišnov, Třebíč a Vyškov.

Ně m e c k é jsou politické úřední okresy: Mikulov, Rymařov, Šternberk, Šumperk a Osoblaha.

Č e s k o n ě m e c k é jsou: Brno (venkov), Dačice, Hodonín, Hranice, Hustopeč, Jihlava (venkov), Mor. Krumlov, Litovel, Nový Jičín, Olomouc (venkov), Mor. Ostrava, Mor. Třebová, Zábřeh a Znojmo (venkov).

N ě m e c k é š k o l y okresu Boskovského, Tišnovského a Vyškovského patří k německému okresu školnímu Brno (venkov), německé školy na Uhersko-Hradištsku, Brodsku a Kyjovsku patří k Hodonínu, Moravsko-Budějovské německé školy patří k Dačicím, Val.-Meziříčské k Hranicím, Holešovské, Přerovské a Prostějovské k Olomouci (venkov), Vel.-Meziříčské a Třebíčské k Jihlavě, Místecké k Mor. Ostravě.

Č e s k é š k o l y na Šumbersku patří k Zábřehu, Šternberské k Olomouci (venkov).

Autonomní města jsou okresy smíšenými a mají tedy i českou i německou školní radu, české obce v enklavách ve Slezsku patří k Moravské Ostravě, Vlaštovičky pak k německé školní radě v Ostravě a Deštné ke Sternberku.

V novější době vyskytují se dosti často podivné žaloby na učitele pro urážku na cti spáchanou na panu-klukovi. Učitel byl zpravidla odsouzen a kluk neb otec nerozumný byl vítězem i tenkrát, kdy se jednalo o čistě výchovatelské zájmy. Těmto neudržitelným poměrům zlomen hrot roz-

sudkem nejvyššího soudu kasačního, kterýž z příčin pochopitelných uvádíme v plném znění.

C. k. nejvyšší kasační soud vynesl dne 6. března 1907 čís. 2973 následující, krajským soudem v Chebu odsouzeného učitele zprošťující rozsudek: C. k. nejvyšší kasační soud uznal oprávněnou stížnost, podanou c. k. gen. prokuraturou na rozsudek c. k. krajského soudu v Chebu ze dne 29. srpna 1906. L. 4. 185/6., kterým osvobozující rozsudek c. k. okr. soudu v Aši ze dne 11. července 1906 U. 415/6, týkající se učitele Maxe Beilschmidta, obžalovaného z přestupku proti bezpečnosti cti dle § 496 tr. z., ale krajským, jakožto odvolacím soudem v Chebu změněn byl tak, že tímto odvolacím soudem uznán byl učitel Beilschmidt vinným a odsouzen dle §§ 266, 261 tr. z. k pokutě 5 K, v případě nedobytnosti ku 12hodinné vazbě a k náhradě soudních útrat, — po veřejném líčení pře a po vyleschnutí zpravodaje, rady c. k. nejvyššího kasačního soudu Janaše a po vývodech c. k. gen. prokuratora Dra rytíře ze Schrittu takto za právo:

Rozsudkem c. k. krajského, jakožto odvolacího soudu v přestupcích v Chebu dne 29. srpna 1906 L. 4. 185/6 byl zákon porušen.

Tento rozsudek se tudíž zrušuje a obžalovaný Max Beilschmidt zprošťuje se viny obžalobou naň uvalené dle § 496 tr. zák. a to na základě §§ 259/3 a 447 ř. tr. a rovněž se zprošťuje na základě § 290 tr. z. povinnosti k náhradě útrat soudních.

Důvody:

Rozsudkem okresního soudu v Aši ze dne 11. července 1906 U. 415/6 žaloby zproštěný Max Beilschmidt, učitel na obecné škole v Neubergu byl krajským, jakožto odvolacím soudem v Chebu, rozsudkem dne 29. srpna 1906 L. 4. 185/6 vyneseným uznán vinným přestupkem dle § 496 tr. zák. a s poukazem ku §§ 266 a 261 tr. z. odsouzen k peněžitě pokutě 5 K, v případě nedobytnosti ku 12hodinnému vězení.

Žalobný děj oběma instancemi vyšetřený, zjištěn následovně: Obžalovaný tázal se 13letého žáka Viléma Rausche, který dne 26. června 1906 o 1/28 hodině dopolední celý ospalý do školy se dostavil, kde že byl dne předešlého. Když pak dostal učitel za odpověď, že žák Rausch z lázní v Elsteru teprve o 11. hod. v noci domů přišel, tázal se dále, kteří ještě lumpové tam s Rauschem byli, hochu vlepil pohlavek a chopiv ho za límec, vystrčil ho ze dveří.

Odvolací soud je toho názoru, že se vůči 13letému žákovi urážky na cti dopustiti lze, že stává možnost, že i učitel takové urážky se vinným státi může, uznává prokázaným skutek, jehož se týče žaloba, totiž nadávku a bití a popírá, že by ve škole u přítomnosti žáků udílené tresty v obor kázně domácí spadaly.

Tento náhled odvolacího soudu však se stanoviska právního jeví se jakožto mylný. Pokud jde o trest žákovi pohlavkem udělený, jednáno tu ovšem proti § 24. řádu školního a vyučovacího ze dne 20. srpna 1870 čís. 105 ř. z. a jeví se takový trest jako nepřipustný. Avšak dlužno zřetel míti k úmyslu, který měl dotyčný učitel, jenž při tom dbal hlavně účelu výchovného, tudíž nespadá věc ta v obor § 496 tr. z., nýbrž spíše by se týkala § 413 tr. z., kdyby bylo prokázáno bývalo zlé nakládání, kterým by trestem žákovi na těle bylo ublíženo. Pokud se tak nestalo, může učitel toliko disciplinárně býti vyšetřován pro zneužití kázeňského prostředku, ale že by tento případ v obor domácí kázně ve smyslu §§ 413. a 420. tr. z.

nespadal, uvádí se v důvodech vyneseního rozsudku neprávem. Nezáleží totiž na místě, kde se trest udílí, nýbrž na tom záleží, kdo trest udílí, zda-li domácnost, škola nebo veřejný úřad. Uznává se v § 273 tr. z. právo domácí kázně, vyhrazuje se mu přednost před trestem soudním, ale nestává pochybností o právu, dle něhož kázni domácí i tělesným trestem napomáhati lze ku př. rodiči — ba i mimo domácnost udělen může býti podobný trest, aniž by tím domácí kázeň v podstatě své újmy trpěla.

Avšak i ve příčině uznání viny, spáchané nadávkou, nelze s rozsudkem souhlasiti. Posuzující případ, nesmíme nepřihlížeti k okolnostem, za kterých v žalobě uvedených výrazů slovních se použilo. Mezi učitelem a žákem trvá totiž poměr nadřízeného k podřízenému, má tudíž učitel vzhledem ku svým povinnostem vychovatelským vůči žáku také zvláštní práva. Jakožto kázeňských prostředků může použití napomenutí a důtky.

Jakož nelze používati ustanovení trestního zákona, pokud se urážky na cti týče, proti rodičům v poměru k jich dětem, rovněž nelze jich použití při posuzování poměru žáka k učiteli, protože tu stává v obou případech účel výchovný.

Nebylo by lze zajisté potom ani napomenutí, ani důtky použití jakožto kázeňských prostředků výchovných, kdyby tytéž měly se posuzovati ustanoveními trestního zákona, neboť je zřejmo, že každý kázeňský prostředek trestaného se nepříjemně dotkne. Ale tu jde o vykonávání práva a plnění povinnosti učitelské, a učitel v prvé řadě má posouditi a to dle osobních vlastností žakových, kterých kárných slov může vůči němu použití a smí, uzná-li nutným, i takových užití výrazů, které se mu zdají býti nejúčinnějším trestem, byť i byly ostřejšími. I jest možno, že učitel překročí někdy míru trestu nemístnou pohanou způsobeného. Avšak, jakož i tělesný trest, ačkoli v podstatě nepřípustný, jenom ve případě, kdy se jím žáku na těle ublíží, podléhá ustanovením zákona trestního, taktéž může soudce pohanu jen tenkrát dle trestního zákona souditi, jestliže nabyl přesvědčení, že učitel meze dovolených jemu kázeňských prostředků ve zlém úmyslu překročil.

Dle toho musilo dano býti za právo stížnosti, již c. k. generální prokurátor dle §§ 33 a 479 tr. ř. a vzhledem ku § 292 podal.

Rozsudkem tím konečně zamezeno bude neslýchané týrání učitelů páchané tím, že dle praxe dosavadní každý kluk mohl učitele žalovat pro urážku na cti, když užil k pokárání trochu ostřejšího slova.

Velký rozruch volební se konečně pozvolna uklidňuje a nastává zase doba — zpytování svědomí. Učitelstvo svobodomyšlné má k tomu zvláštní důvody a příčiny. Přes nejbezohlednější agitaci svobodářů neprošel ani jediný učitel pokrokářů a v říšské radě učitelstvo organisované zástupce nemá. Zvolen jediný učitel z českého tábora, a sice předseda Katol. spolku českých učitelů J. M. Kadlčák přes to, že právě učitelstvo houževnatě proti němu agitovalo až vášnivě. Na památku zaznamenáváme část volebního svolání „zem. sboru volebních důvěrníků českého učitelstva“, v němž se mezi jiným praví:

„Učitelstvo nesmí propůjčiti se ani sympathií ani jakoukoli podporou k umožnění vítězství kandidátů nepokrokových, t. j. osvětě, vědě, svobodě školství i učitelstva nepřátelských anebo k nim netečných.

Učitelstvo musí rozeznávati, který z kandidátů podle své práce, podle svých schopností, podle projevů a podle vlastního zapracování, zvláště však podle povahy své duchovnosti a energičnosti jest nejlépe kvalifikovaným

k funkci poslance — a toho má voliti a účinnou, slušnou agitaci podporovati.

Kandidáty klerikální a sklonné ku klerikalismu rozhodně učitel žádný voliti nemůže a nesmí, protože snahy klerikalismu jsou určitě nepřátelské svobodě školy i učitelstva a pokroku vzdělanostnímu.

Také kandidátů neupřímných, neurčitého přesvědčení, opatrnicky rezervovaných, zjištěných, osobní kariéru sledujících, nedemokratických a pohodlných, nahoru servilních (z minulých skutků je poznáte!) učitelstvo voliti a podporovati nesmí.

Učitelstvo jako sbor uvažujících intelligentů, majících pro práci veřejnou vyšší měřítko, první může zde dáti počin k jediné správné volbě: k umělému výběru lidí nejlepších.“

A dle toho proti šlechetnému lidumilu a ochranci učitelů — organizovaných! — dru. Stojanovi za každou cenu chtělo prosadit politického analfabetu Pipala, a jinde neomalenež bojovali proti národním pracovníkům, dobrodruhy z tábora socialně-demokratického houževnatě podporující.

Zášť a hněv tak zaslepil organizované, že neomalenež otiskují hanebné lži. Tak o poslanci Kadlčákovi: „V neděli 12. t. m. zkrátil farář slovo boží a představil v kostele ovečkám kandidáta poslanectví učitele Kadlčáka. Po proslovu páně farářově ujal se slova učitel Kadlčák a přednesl svou voličskou řeč v kostele před oltářem. Tato agitace veřejnými schůzemi v kostele pomohla učiteli Kadlčákovi hodně — dostal na Hrozenkově 537 hlasů. Voličstvo venkovského okresu vsetínského zvolilo Kadlčáka proti staročechu Bubelovi, toho Kadlčáka, kterému „Valašské Noviny“ dokázaly, že překrucoval sněmovní protokol. Ke své volební agitaci opatřil si lékařské vysvědčení a zemský inspektor dal mu dovolenou. Lékařské vysvědčení Kadlčákovo bylo pouhý podvod. Jak mohl by nemocný Kadlčák pořádati voličské schůze? Zemská školní rada moravská ukázala při té příležitosti svou klerikální tvář. Pokrokový učitel Pilát žádal přímo o dovolenou k volební agitaci a nedostal ji.“ A je to lež vymyšlená v okolí „pokrokového“ Piláta, který sám nepracuje, ale jinému závidí. Kadlčák nikde v kostele nemluvil, nic nezfalšoval, dovolenou obdržel pro nemoc na základě dvojí lékařské prohlídky od úředního lékaře vykonané. Že překrucoval protokol sněmovní je tak pravda, jako že v kostele mluvil v Novém Hrozenkově. Tak jednati, psáti a lháti dovede o učiteli pracovníku osvědčeném jenom — evangelický klerikál a jeho stoupenci. A denuncovati umí přímo klassicky; avšak nic nepomohlo. Byl Kadlčák zvolen i zemským i říšským poslancem.

Aby se poněkud upravily neudržitelné poměry učitelek ručních prací zorganizovaly se industr. učitelky v Jednotu mor. učitelek industrialních, jejíž výbor dne 21. dubna t. r. vydal tento projev:

Výbor Jednoty učitelek moravských ve schůzi dne 21. dubna 1907 projednával úpravu platů industrialních učitelek a doporučuje kolegyním, které do 30. dubna úřední poukaz svého zvýšení ještě neobdržely, (platného od 1. ledna 1907 dle zákona ze dne 3. června 1906, č. 47. z. z.) aby ihned žádaly c. k. okresní školní radu: 1. Provisorní industrialní učitelky o zvýšenou remuneraci za týdenní hodinu a) 50 K a při působení na školách ve více místech o cestné 60 neb 100 K. 2. Ony provisorní industrialní učitelky, které při 14 hod. týdně stávají se dle zákona od 1. ledna 1907 definitivní a dvě léta působily, mají právo ihned žádati o ustanovení definitivní. Ty učitelky, které více než dvě léta provisorně působí a mají již

nárok na služební přídavek, naznačí i všechna léta služební s udáním týdenních vyučovacích hodin. 3. Již definitivně ustanovené industrialní učitelky žádají v případě neobdrženého ještě poukázání též o zákonné zvýšení platu.

Také professoři škol středních se ozvali a vydali předvolební provolání, 161 členy podepsaný projev, v němž žádají mezi jiným: a) aby střední škola byla reformována dle požadavků moderní vědy a paedagogiky, b) aby tudíž byla zlaicisována a zbavena všeho nepřislušného vlivu konfessijního, c) aby byl odstraněn byrokratický formalismus ve prospěch svéprávnosti škol učitelských a zemských školních rad, d) aby v zemské školní radě zasedali jako členové zástupci učitelstva obecných, středních a vysokých škol, volení učitelstvem samým, e) aby české školství střední bylo doplněno a rozmnoženo, ústavy s velkým počtem poboček rozděleny v ústavy samostatné, osnovy učebné upraveny v duchu českém a školství každé národnosti ve všech instancích bylo spravováno jejími příslušníky, f) aby bylo postaráno dostatečnou měrou o české dívčí školství pokračovací střední a g) aby potřebám českého národa bylo vyhověno ještě jednou universitou, a to v Brně. Provolání to je podepsáno 161 českými professoři.

Že v projevu je „protiklerikální“ osten, u našich modernistů rozumí se samo sebou.

Pozoruhodný byl sjezd učitelstva pokr. škol průmyslových dne 20. května v Brně konaný za čestného účastenství interestentů. Čestným předsedou zvolen vl. r. Dvořák, výkonným předsedou naduč. J. Růžička z Rousínova, místopředsedy inspektor C. Černý a předseda Ústř. spolku živnost. moravských A. Klíčnik. Po obšírném referátě o reformě pokrač. škol, jež podal odb. uč. A. Hradil ze Zlína a referátě o učenických besídkách, jež přednesl instruktor ministerstva obchodu Ot. Tichý, přijata obsáhlá resoluce jednomyselně. Odchylné názory mají býti podány písemní cestou výboru Ústředního spolku živnostníků moravských, jež svolá anketu o podaných návrzích. Za zemský výbor delegován byl přisedící Dr. F. Šílený.

O požadavcích učitelstva pokr. škol průmyslových sjezdem projednaných zmíníme se jindy obšírněji.

Též pěstounky moravské konaly sjezd 19. května t. r. v Brně a shrnuly své požadavky v této resoluci:

1. zvýšené vzdělání pěstounek v dvouletých kursech;
2. pozemštění mateřských školek;
3. právní a hmotné poměry upravití do třech kategorií se služným 1000 K, 1200 K a 1400 K při 35leté době služební;
4. lex Perek ať vztahuje se také na školy mateřské;
5. počet dítek nepřesahuj čísla 40 na jednu třídu;
6. při školkách zřízeny budte prostranné herny;
7. dozorčí orgány budte voleny z řad zkušených pěstounek.

Jak novinka zavádí se u nás pomocné třídy pro děti méně nadané, arcíť zase jenom v městech. Novým řádem školním a vyučovacím doporučuje se zřizovati pro děti zanedbané nebo slabomyslné třídy pomocné a ve větších místech dokonce školy pomocné. Vídeňský sjezd na ochranu dětí pohnul otázkou, tak že tyto dny vydalo ministerstvo nařízení ke všem zemským úřadům školním, aby postaraly se o akci zřizovací. Zemské úřady školní mají prostřednictvím okr. škol. rad působiti na obecní zastupitelstva, aby, kde toho potřeba, zřídily se pomocné třídy na základě předpisů, jež budou zvláště vydány, pokud se týče přijetí do třídy pomocné,

počtu žáků, předmětů a zaměstnání mimoškolního. Nejlepší při tom je, že ministerstvo appeluje na vydržovatele škol obecných a měšťanských, že náklad na tuto instituci převezme. Že by v první řadě státní správa školská měla hradit náklad na školy takové, ve Vídni ještě netuší. Tam se hromadí peníze na jiné věci.

Ve Vídni pořádají instruktivní a pro vychovatele nad míru důležitou výstavu „Das Kind“, jež je souhrnem všeho, což se týká dětského života. Výstava je dílem katolického učitelstva a přátel křesťanské výchovy, proto listy liberální ji umlčují a proti ní brojí.

Že část učitelstva křesťanské víře úplně se odcizila a chce novou školou budovat výchovu na základech zcela nevěreckých — je známo. Snahy tyto u nás propaguje čas. „Volná škola“. Ale též jiné listy horlivě — ač opatrněji — šíří tyto směry. Tak „Uč. Nov.“ v č. 37 (24. května 1907) píše pod heslem „Nová kultura“: „Shrňme nyní letmo sledované a zachycené prvky, jež stávají se základem nové školy, a uvidíme, jak těsně spiaty jsou s povahou dnešní doby, v níž položeny jsou základy nového života. Mnohým lidem zdá se dnes vše v úplném rozvratu, ale objektivní pozorovatel postřehne, že v tomto zdánlivém chaosu vlí se a vydechuje půda obtěžkaná novými zárodky. Po zklamání, jež nám dala skomírající stará kultura, cítíme všichni potřebu nových chrámů, kam by se duch lidský ve chvílích radosti a bolu utíkal. Nelze nám pouze odhoditi přežilé životní formy, nelze nám duševně zakrnutí na stanovisku tvrdé a kusé netečnosti k novým světům, jež roztavená duše lidská tuší na nedalekém obzoru. A nové tyto obzory tuší dnes i věda, ale nedovede jich svými pozitivními metodami zdůvodnit. Zdá se, že bolestná touha dnešního člověka vidí utišení ve vrcholném bodu. — Na obzoru vidin a poznatků lidských splývá duch a hmota v jedinou jednotu života a místo starého osobního boha tušíme existenci boha neosobního, »jenž jest vše a ve všem, jehož jsou všechny věci částí, jehož existenci tvoří existence všech jednotlivin, jenž je stejně v člověku jako v přírodě, v každém atomu, v každé síle«. Vše nové, čím kypí země a co se rodí, lze posouditi tímto zorným úhlem a i v nepatrné dílně — škole — lze postřehnouti jiskry, jež vnikly tam z nových zdrojů životních, aby pomáhaly vznítiti ono slunce, v jehož paprscích má vykvésti nový život.“

Je to pěkně a opatrněji řečeno to, co v lidu hrubým slovem a bez obalu šíří „Červánky“ a jim podobné listy, v nichž nová kultura již ukazuje své rudé květy v plném rozkvětu.

Ostatně „Volná škola“ ve článku Hladkého (č. 1. r. III. 1907) „Pověry našich dětí“ zřejmě hájí bezvěrectví jako vyšší stupeň vývoje a věci náboženské jakožto překážku náležité výchovy moderního člověka prohlašuje. Mezi jiným praví též: „K náboženským pověrám úzce druží se mnohé zvyky pověrečné, jež doposud zbožní křesťané o význačných dnech, na příklad o vánocích, velikonocích, o svátek božího těla vykonávají a do těchto pověrečných zvyků nutí i naši děti. Pamatuji se ještě, jak i já a moji bratři, tuším na velký pátek, časně ráno musili jsme v košilích venku na zahradě se modliti, třebaš byl venku sníh, neboť matka byla v tomto zvyku neúprosná. Kdo ze zbožných lidí-křesťanů nevěří pověrám o zázračné moci svčené vody, křídý, kočiček, růženců, svíček atd.? K těmto pověrám náboženským nesou se i legendy o původu květin, zvířat, ano i člověka. Vše v přírodě jest obetkáno náboženskými pověrami, o všech květinách, o zvířatech od nepatrného broučka až po opice a od této až po člověka dovídáme se, jak svůj původ vzali. Kdo by neznal z našich dětí, jak vy-

rostly houby, jak povstaly slzičky panny Marie, původ skřivánka atd.? A všechny tyto pověry ať již našich dětí i dospělých vrcholí v zázracích. A opravdu pověrečná duše jest schopna věřiti i v nejhoupější zázraky. Já spatřuji v pověrách šířících se mezi dětmi a v zázracích jakýsi systém, jež naše náboženství podporuje, neboť nositelé náboženství jsou si dobře vědomi všech účinků pověr a zázraků na duše dětské i dospělých. Jaký účinek mají pověry a víra v zázraky na duševní vývin našich dětí snadno dovedeme a dosti přesně určití, dovedeme-li se vžítí ve svá dětská léta prosycená pověrami, a stopujeme-li duši dětskou nám přístupnou, co z pověr přenáší ve svůj skutečný život.“

Po čem touží organisované učitelstvo?

Glossy ku předvolebnímu prohlášení zemského sboru důvěrníků učitelských v království Českém.

Jest věcí nespornou, kdo má školu ve své moci, že má v moci i budoucnost národa. Odtud ten shon a boj stran o panství nad školou. Škola stává se míčem, jímž strana stranu chce porazit a sama vlády v národě se ujeti. Malá a nepovšimnutá ve svých počátcích, pod ochranou církve, vymanila se škola znenáhla z jejího vlivu a v době přítomné bezohledně se dere do popředí a hlásí se i v životě veřejném ku slovu.

Ve svých představitelích, organisovaných učitelích, stává se moderní škola, která překročila již i těsné hranice národnosti a země, přímo velmocí ve státě. Přes hlasy dnešního učitelstva, těžko přejíti ku dennímu pořádku. Tisícehlavý voj, bude-li si vědom svých cílů, jichž rozsah den ze dne se zvětšuje, nedá se ani hrozbou paragrafů zastrašiti ve svém postupu. Jest doba nová, uvyklá novým potřebám, přinášející v sobě a sebou nové požadavky na všech stranách a téměř ve všech stavech.

Nelze tedy ani tak učitelstvu zazlívati, že se domáhá splnění opravdových a nutných přání. Nutno počítati s fakty. Přišel, nevolán, občan, usadil se vedle nás; nepřekáží-li svévolně a neohrožuje-li nás na cti, právech, majetku, budiž i on naším sousedem. Pak-li by však ohrožoval, hajme se právem a prostředky dovolenými a čestnými!

Učitelstvo jako činitel, jenž se nedá již odbyti a touží společnou rukou ku práci sáhnouti, jest tu. Hlásí se jako stav. Majíc jisté povinnosti, žádá i jistá práva.

Jsou-li požadovaná práva úměrna povinnostem, jest-li mezi skutečnými povinnostmi a požadovanými právy rovnováha, budiž volajícím po právech popřáno sluchu, i když poskytnutím práva novému uchazeči, bude poněkud zkrácen vlastník, jenž ho dosud užíval. Jestliť požadované právo jednoho v jistém smyslu vždycky útokem a náběhem na současného držitele práva a výsady, ať již jeho držení práva bylo či nebylo spravedlivým.

Nuže vizme, jakých práv organisované učitelstvo jako stav se domáhá, čeho od společnosti, obce, země, státu požaduje a pokud požadavky jednotlivé jsou oprávněny.

Ve své úvaze opírám se o provolání, jak je zaslal před letošimi říšskými volbami sbor důvěrníků českého učitelstva výkonným výborům politických stran pokrokových ku zařazení do volebních programů a jak o něm referovala „Naše Doba“ 1907 str. 376.

* * *

České učitelstvo (v království) požaduje „aby školství národní bylo přizpůsobeno v duchu osvětovém, národním, autonomním a humaním“. Škola má vyhovovati „skutečným potřebám lidu“. Má směřovati „ku vývoji a síle národnosti, k osvobození kulturnímu i politickému z jarma národní odvislosti a nevzdělanosti.

Proto žádá české učitelstvo „hojně rozšíření a dokonalé vypravení škol, svobodné jich působení po stránce osvětové, jejich ochranu, svobodu a nezávislost na centralistickém státu a jeho byrokracii, na kterýchkoliv církvích a jejich klerikalismu, konečně i na duchu cizí národnosti“.

Ve svobodné škole mají působiti i „vzdělání a svobodní učitelé, vypravení co nejvyšší vzdělaností, hmotně i právně zabezpečení, paedagogicky svéprávní a neodvislí“.

V úřadech školských se žádá „zastoupení pokrokumilovných činitelů, dozor ve školství vedený duchem vědeckým, osvěty a pokroku milovným . . .“, pak „zastoupení učitelstva ve sborech zákonodárných, pozemštění a autonomii“.

Poněvadž vše to prozatím provésti nemožno, žádá se aspoň „vedení školství na prvotní základ říšského zákona, aby byly tak odčiněny reakční změny způsobené školní novelou“.

Ve prohlášení raděno učitelstvu účastniti se voličských schůzí a činiti přímo dotazy na kandidáty, „jak se zachovají k otázce odloučení církve od státu a od školy, k otázce plných občanských práv učitelských a j.“

Konečně dán učitelstvu rozkaz: býti na stráž, „podávati politickým stranám zprávy o předsudcích občanstva a žádat je o pořádání osvětlujících schůzí. Doporučeny rozhovory od osoby k osobě. Jen tak prý může učitelstvo klidně hleděti vstříc budoucímu parlamentu, jenž rozhodne buď pro nebo proti volné škole a svobodnému učitelstvu.

Podrobmež jednotlivé z uvedených požadavků kritickému rozboru!

Nelze upříti požadavku „škola má vyhovovati skutečným potřebám lidu“ oprávněnosti. Žádá toho zdravý rozum a rozvoj kulturních poměrů, aby škola měla v evidenci vše, co blahobytu lidu může prospěti. Vždyť lid jest to, jenž si školství s napjetím finanční své možnosti vydržuje. Za všechny povinnosti má jen jediné právo: místní školní radou pronášeti přání při obsazování učitelských míst, jehož však — jak četná zkušenost učí — okresní školní rady vždy nedbají, (někdy ovšem při schopnějších uchazečích, jež se do tera nedostali, dosti rozumně). A i na toto jediné „právo“ učiněn z učitelstva na loňském sjezdu v Olomouci nečasový, nepokrokový, ba přímo zpátečnický útok.

Af se tedy stará škola, by svěřenou jí mládež na novodobé vynálezy na poli hospodářském a průmyslovém upozorňovala! Tam, kde to učitelstvo svědomitě činí, poznávají rodiče na svých dětech nejen skutečnou, ale zejména i mravní cenu školy; škola, ač břemenem, stává se tam břemenem snesitelným, učitel pak ve službě školní stojící svojí „přenesenou působností“ jen samým rodičům vlastní, stává se rodičům přítelem, rádcem.

Jen škoda, že nejsou ve prohlášení učitelstva zmíněné „skutečné potřeby lidu“ jasně vytčeny.

Ani další bod prohlášení není nejasnosti prost.

Člověk rodí se jako příslušník jisté národnosti, ale také jistého náboženství. Rečí patří národu, náboženstvím pak církvi, oběma však Bohu. Nepadá tu na váhu případná námitka, že se mohou rodiče jiné národnosti přikloniti; pak jsou renegáti, anebo se náboženství libovolně zřící; pak jsou odpadlíci, apostati.

Příslušnost k národu uvědomuje v prvé řadě rodina a její zástupkyně, škola; příslušnost pak k církvi a k Bohu uvědomuje opět rodina, v jejím pak zastoupení jest to povinna činiti škola a konečně reklamuje příslušnost tuto na dospělých přímo církve sama.

Kdo však má působiti ku vývoji nábožensko-mravního života u dětí školou povinných? Zajisté, že rovněž škola, jakožto nositelka přenesené, svěřené výchovné činnosti rodiny. To by si měl vštípati v paměť každý vychovatel ve škole, kdykoliv kráčí přes práh třídy, z níž mu vsťíc zní sborový pozdrav jeho svěřenců. Komenského „nikdo bezbožný sem nevstupuj“ by měl v duchu viděti každý učitel nade dveřmi své třídy. Špatnou náladu, již v něm vzbudila bolest hlavy nebo zubů, nebo rodinné záležitosti či jiné okolnosti, jest mu zanechati přede třídou, nemá-li býti ku svým svěřencům nevlídný, netrpělivý, příliš přísný neb hrubý.

A svědomitý vychovatel vchází do třídy, zcela se dává ovanouti vzduchem školní místnosti, zanechává venku všeho, co s duchem vzneseného jeho úřadu a se zásadami paedagogiky se nesrovnává anebo, co se školním zákonům protiví.

Proto by měl i povážiti: Mám před sebou část budoucí obce, zlomek národa, nepatrný sice, ale přece cenný. Jaké místo v něm jednotlivce zaujme, ukáže budoucnost, ale jaká bude mravní hodnota jednotlivce, o tom rozhoduje již přítomnost. Měl by tedy zanechati i názorů svých soukromých na život, na svět, na náboženství, zvláště, když názory tyto, třeba i na studiu založené, jsou nevykvašeny, neprotříbeny a podléhají změnám tak pronikavým a náhlým jako moda.

Svému svědomí a věčnému Soudci vydá kdys každý i vychovatel počet ze svého vladařství.

Proto jest prohlášení učitelských důvěrníků v tomto vzhladu neúplno. Zda vědomě a úmyslně, zda z nepřátelství ku církvi, již by tu učitelstvo se domnívalo snad nepřímou pomáhati, nebo z opatrnickví a vypočítavosti, by sobě nez nepřátelilo t. zv. stran pokrokových, budiž svědomí samých původců ponecháno.

„Hojné rozšíření škol a dokonale vypravení“ jest jistě přáním též súčasťných obcí a zvláště rodičů, kteří jsou nuceni, nemajíce školy v místě, do jiné obce děti posílati, ať prší nebo sněží, ať mrzne nebo je vedro. V těchto věcech neznají zákony — až na nejhorší případy — ni žádné omluvy. Třeba míti na zřeteli, nejen, že „je obec k tomu povinna“, ale i shovívavé, „může-li“. Která obec by sobě nepřála pěkné školy? Vždyť jest škola často jedinou ozdobou obce!

Jsou tu však mnohé okolnosti, jichž nelze podceňovati: V místech, kde pro různé výhody průmysl zapustil kořeny, rostou školy, stoupá průměr žactva přímo povážlivě; nutno rozšiřovati školy, zakupovati více

pomůcek. Příval lidu dělného však na delší dobu nelze k místu upoutati. Neshoda se zaměstnavatelem, malý plat, důvody rodinné nutí dělníky stěhovati se k městům nebo do nich. Kraje průmyslové se zalidňují, obce však venkovské, v nichž rolnictví se pěstuje, zůstávají skoro na stejné výši s počtem obyvatelstva a školních dětí. Ba není výjimkou, že mnohé chudší obce se vylidňují. Správám škol dostává se od politických úřadů dotazů, proč počet školou povinných dětí jest menší, jaké toho příčiny.

Dokud obce samy budou povinny školy zřizovati, do té doby nebude stezkům do zřizování a udržování škol konce. Rostoucím rozvojem školství v obcích roste i vydání. Školní plat v obcích namnoze zrušen a hradí se přírážkou. Přírážka školní (jakož i jiné) přičítají se ku daním přímým. Těch ovšem neplatí dělnictvo nemající po většině nemovitého majetku. Platí je usedlé rolnictvo a venkovské živnostnictvo; jaký potom div, že s této strany vede se náрек, že živel nestálý způsobuje zvýšení dávek, sám však na ně nepřispívá. Treba uznati, že i dělnictvo platí mnoho dávek t. zv. nepřímých. Ale z těch z většího dílu nemají užitku obce, nýbrž jednotlivci, zejména obchodníci, hostinští a uzenáři, jimž čistý výnos živností těžko kontrolovati. (Příště dále.)

Ze školní praxe.

—K.

Zrnka z methodiky vyučování počtů.

V tom horkém, politickém boji, který zasáhl i stav učitelství, zapomíná se nejvíce na vnitřní zájmy školy. V učitelských listech z doby starší nacházíme, kterak skoro o závod učitelé podávali na forum veřejnosti své zkušenosti, ze kterých bylo možno méně zkušeným vybírat si vhodné věci, je opravovati, zdokonalovati.

Proto vítám usnesení výboru spolku katolického učitelstva, aby ve „Vychovatelských Listech“ podávány byly črty methodické.

Skoro každý učitel dospěl v některém předmětě lepšího úspěchu než v jiných, a to proto, že se podařilo jemu svým přemýšlením najíti praktický způsob vyučování. Povinností jest, aby takové zkušenosti se sdílely se soudruhy v povolání. Není potřebí dlouhého, rozvláčeného mluvení o věci, nýbrž bude dobře, zrno zlaté zkušenosti podat krátce a jednoduše tak, jak snad tiše v duši vytrysklo.

Kéž by každý své zrno zkušenosti z přátel stojících kol „Vych. Listů“ těmto zaslal a tak přispěl k tomu, abychom se navzájem poučovali ke prospěchu naší nám svěřené mládeže.

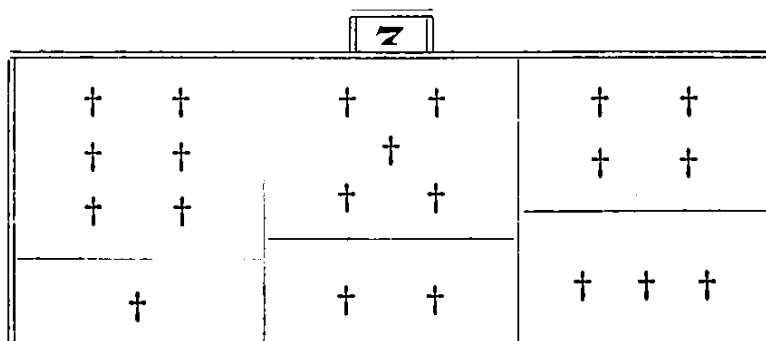
* * *

Kterak si usnadňuji početní funkce při čísle 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

Nové početnice chtěly názorem žákům usnadniti pojmání představ při rozkladu čísel.

Názor ten však jest, počínaje číslicí 7, nejasný, nepřehledný a mohl býti raději vynechán jako bezúčelný.

Aby žáci měli jasnější názor, vzal jsem arch papíru tvrdého a rozdělil jej na tři obdélníky, a každý obdélník vodorovnou přímkou rozdělil na dva díly dle tohoto obrazu.

Otázkami dotazovacími nacvičím $6 + 1$, $1 + 6$, $5 + 2$, $2 + 5$, $4 + 3$, $3 + 4$.

Žáci dívají se na obraz a odpovídají na otázky učitele a pak v tichém zaměstnání píší rozklad č. 7 majíce obraz před očima.

To je cvičení na jednu hodinu.

Druhou hodinu na počátku opakuji a pak obraz schovám a dotazuji se, co žáci byli viděli v prvním, v druhém, v třetím poli nad čarou a pod čarou.

Tím pomáhá se cvičiti též obrazotvornost, což jest velmi důležité, neboť žáci si vybavují otázkami heuristickými představy z odloženého obrazu. Nebyly-li představy úplně jasny, ukáži obraz znovu na chvíli.

Při rovnicích, kolik jest $7 - 1$, $7 - 6$, $7 - 2$, $7 - 5$, $7 - 3$, $7 - 4$ užiji téhož obrazu, čímž představy se sesilují.

Zadělám tu pořadem třeba knihou obraz předmětu vykresleného v prvním, v druhém, v třetím poli pod čarou a při tom žáci rovnice výše uvedené napíší na školní tabuli na dané otázky.

N. p. Kolik je křížků v prvním poli nad i pod čarou? (7) Dejte pozor, kolik křížků zadělám! Zadělám jeden a táži se: Kolik jsem křížků zadělal? (1) Kolik křížků zůstalo v prvním poli? (6) Jak to řekneme? ($7 - 1 = 6$) Tak se cvičí dále.

To je cvičení pro třetí hodinu.

Čtvrtou hodinu cvičím totéž bez obrazu a opakuji sčítání.

Na to se cvičí střídavě sčítání a odčítání při nazírání na obraz a pak bez něho.

Podobně probere se rozbor čísla 8, 9.

Při rozboru čísla 10 užil jsem následujícího obrazu s velkým úspěchem.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
□	□	□	□	□	□	□	□	9	†
□	□	□	□	□	□	□	8	†	†
□	□	□	□	□	□	7	†	†	†
□	□	□	□	□	6	†	†	†	†
□	□	□	□	5	†	†	†	†	†

Opět otázkami dotazovacími vyvozují a napíší žáci rovnice

$$\begin{array}{ll}
 9 + 1 = 10 & 1 + 9 = 10 \\
 8 + 2 = 10 & 2 + 8 = 10 \\
 1 + 9 = 10 & 9 + 1 = 10
 \end{array}$$

Rozbor čísla 10 potřebí jest důkladně procvičiti, poněvadž na něm spočívá počítání přechodné z jedné desítky do druhé v oboru 10—100.

Obraz tento, jakož i obrazy s rozboru čísel 7, 8, 9 vyvěsí se na stěnu, kdež se dle libovůle učitele nechají viseti.

Při čísle 4 užívám za názor jen nohy u stolu, při 5 poslouží ruka a při 6 tabule v okně.

Rozbor tedy každého čísla počínaje od 4—10 souvisí vždy s určitým předmětem, na kterém rozbor cvičen.

Když vyslovím číslo 7, 5, 8, 6 atd., tu pokaždé žákovi v paměti vybaví se dotyčný obraz a z obrazu dedukuje rovnice při sčítání a odčítání do 10.

Jednoduchou touto cestou dodělal jsem se výsledků rychlejších a trvalejších, než předkládáním různých četných předmětů, jež se před zraky žáků ustavičně střídaly jako v kaleidoskopu.

M. JIŘÍČKOVA.

Čl. 29. Hruška.

(Díl I. vydání dvoudílné čítanky Jursovy).

V I. třídě 2. odd. školy trojtřídní.

(2. školní rok.)

Nákres na tabuli neb na papíře, ale taková kresba, kterou by i žáci dovedli napodobiti. Těší je to.

Nákres se vysvětlí. V levo je chaloupka, ve které bydleli Madlenky Novákové rodiče. Byla poslední v dědině. Madlenka za poledne nosila oběd tatínkovi do lesa. Tatínek v lese kácel stromy. Byl dřevařem. S tatínkem chodil do lesa nejstarší bratr, Vít. Doma měla Madlenka nemocnou sestru Verunku. Děti se měly vespolek velice rády. I své rodiče milovaly. Madlenčina maminka byla časně ráno ve městě a donesla ji krásnou hrušku. Tatínek hrušku ještě neviděl. Madlenka nese v pravé ruce koš s obědem, v levé hrušku. Na kraji lesa poslouchá. Co slyší Madlenka z lesa? (Odp. Slyší ptáčky zpívat, hvízdát kosa, atd., slyší sekat dříví.) Dále vypravovati dle čítanky. Děti článek čtou. V tichém zaměstnání kreslí.

Příští hodinu čtení učitel čte článek na vzor. Schopnější čtenáři snaží se dávatí patřičný přízvuk. Učitel se vyptává na obsah článku. Za tiché zaměstnání čtení mechanické.

Třetí hodinu článek čísti a hledati podstatná jména. Vypravovati obsah článku souvisle.

Čtvrtou hodinu čísti a vyhledati mravné naučení: Vespólná láska rodičů k dětem a dětí k rodičům — dárky. Děti vypravují podobné příklady z vlastní zkušenosti. — Obsah článku vypravují souvisle.

„Milé děti i my zde ve škole tvoříme velikou jednu rodinu. I zde ve škole máte se míti rádi. Ještě Vám povím podobný příklad z jednoho klášteřa. Slyšely jste již o klášteře? Viděly jste někoho z klášteřa? (Kapucína, „milosrdného“). — (Je to vlastně ze života sv. Makaria, ale to dětem v 1. třídě neřeknu.) V klášteře se všichni nazývají bratry. V jednom klášteře byl představeným jeden svatý. Všichni ho měli velice rádi. Jednou dostal darem neobyčejně veliký, krásný, sladký hrozen. On však daroval ho ve svém klášteře bratrovi jednomu staříčkému a churavému, aby mu radost učinil; ten však daroval hrozen zase bratrovi, který ho často navštěvoval a v prázdných

chvilích mu posluhoval, ten zas hrozen si neponchal, nýbrž daroval jinému bratrovi, ten zas hrozen daroval, až konečně dostal se hrozen zas tomu svatému. Ten pak vzdával P. Bohu díky za to, že má tak hodné bratry, kteří z lásky k bližnímu tak se dovedou zapíratí.“ — — —

Děti se potom rády chlubí, jak dostaly to neb ono, a že se s tím rozdělily, neb dokonce i všechno že to daly malému bratříčkovi a sestřičce. Řeknu, že tak dobře učinily, a tu jim očka září radostí. Nabývají vědomí dobrého činu. Též řeknu dětem, aby předčítaly článek doma rodičům a bratřím.

Takto vyplním článkem 29. celé 4 hodiny vyučování čtení, dále ten článek čte se v mluvnici a cvičí se na něm, co děti z mluvnice poznaly. Článek se čte v měsíci listopadu neb v prosinci, a to proto, že v těch měsících hrušky jsou vzácností a v lese již začínají káceti stromy, — „dělati rubisko“.

Z mluvnice hledají dlouhé samohlásky neb krátké. Určují, kolik slabik má které slovo, vyhledávají slova, kde je po tvrdé souhlásce tvrdé „y“, nebo po měkké souhlásce měkké „i“. Hledají podstatná jména a určují jejich rod.

Rozhled světem.

Duch pověstné „Freie Schule“, nově zvolený říšský poslanec, dvorní rada (!) Hock pro své nadliberalní, ba skoro socialně-demokratické přesvědčení a vystupování nebude na říšské radě přijat do „německého klubu“. Byloť mu tak z usnesení něm. stran zvěstováno Drem Grosse m, německým poslancem z Moravy. S napjetím se očekává, bude-li pan dvorní rada divokým, anebo ho některá strana adoptuje. Z „měšťáckých stran“ to asi sotva bude a „Hock-schule“ dosud zástupců i jiných mezi poslanci nemá. Charakteristickým však je, že všechny židovsko-německé listy troubí na poplach a budí své věrné, aby taková potupa byla odčiněna.

Jako zloděj, chtějící odvrátiti pozornost od sebe, volá na mimojdoucí: „chyťte zloděje“, tak i vídeňská „Bürgerschul-Zeitung“ v předvolebním čísle praví: „Nepřítel přede zdmi! Kéž by bylo možno celým Rakouskem, do každého domu, do poslední chýže běžeti a lidu hlasem hromu do uší a hluboko do duší volati: svede se vojna, vojna proti škole, vojna proti tvým nejsvětějším statkům!“ — Nebylo by škodilo! Patrně se k té vojně kdesi chystají. Jest-li tomu tak, nebude divu, budou-li po vojně také poranění anebo dokonce padlí. Taký již bývá výsledek vojny!

V chaosu návrhů na reformu školy není bez jisté zajímavosti onen, ježž podává článek „Neue Bahnen“ v „Bürgerschulzeitung“: Dosavadní střední školy (zejména gymnasium) zrušiti a školství vůbec postavit na jednotný základ, na školu měšťanskou o čtyřech třídách, v níž by se vyučovalo jedné cizí řeči, v níž by se vyučovací plán účelně změnil a od učitelstva na ní působícího vyšší vzdělání požadovalo. — Bude to však potom měšťanská škola? Pánové zapominají, že měšťanská škola, dle svého určení nemá býti přípravou ku dalším studiím, mimo ono na ústavech učitelských, nýbrž že jest eminentně pramenem praktického vzdělání těch, kdož na střední škole studovati buď nemohou (pro nedostatek schopností neb prostředků) nebo nechtějí, tedy pro vrstvy lidu t. zv. střední.

Zdá se, že Němci ve snaze lákání českých dětí do německých škol, přicházejí přece pozvolna k rozumu. Svědčí o tom aspoň článek Dra

Hasingra v časopise „Der treue Eckart“, kdež ostře vystupuje proti přijímání neněmeckých dětí do německých škol a to z důvodů paedagogických. Živel slovanský v německých školách se stává německým dětem obtížnou brzdou, která brání v rychlejším postupu ve vyučování a tím následovně i v duševním rozvoji. — Bylo by záslužno Dra Hasingra pozvati před zápisem do Brna, aby i tamním štađfotrům řekl do ucha effeta!

Ústřední sekretariát „volné myšlenky“ v Bruselu rozeslal pozvání ku třináctému kongressu „volné myšlenky“, jenž se bude konati od 8.—11. září v Pešti. Zahajovací řeč pronese Dr. Julius Pickler, universitní professor z Pešti, dramatický spisovatel Dr. Fenycs přednáseti bude „O dějinách volné myšlenky v Uhrách“, professor bruselský Hektor Denis bude referovati o projektované „Nové encyklopedii“, jež má způsobiti revoluci duchů a generální sekretář o založení mezinárodní revue v Římě, „aby se dokázalo“ — jak sděluje »Volná Myšlenka« — „triumf moderních idejí nad odumírajícím tělesem církve“.

Program jednání na kongressu: Laická škola a volná myšlenka. — Vyučování náboženství a škola. — Právo na vyučování všech stupňů. — Odluka státu od církve. — Sekularisace společnosti. — Mrtvá ruka. — Vlastenectví a volná myšlenka. — Jednací řeč bude maďarská, německá a francouzská. — Při kongressu bude odhalen pomník zednáři uherskému Martinovičovi. K účastenství vybízejí se: zednářské lože, university, ústavy vyučovací, lidové vzdělávací spolky, svobodné „církve“, společnosti pro spalování mrtvol (bude jich snad tam zapotřebí?), spolky mládeže, dále „všecky korporace republikánské a socialistické“. — Kdo má oči, viz! Tu, felix Austria, nube!

Minulého roku podalo učitelstvo shromážděné na schůzi v Brémách školním úřadům protest ve příčině nařízeného vyučování náboženství. Protest podán i veřejnosti s výzvou ku kolegům, aby se shromážděnými projevíli souhlas. Z té příčiny bylo učiněno na čtyři učitele trestní oznámení, jelikož sestavením protestu a výzvou ku kollegům dopustili se přestupku přemlouvání úředníků proti představeným úřadům. Process letošního roku koncem března skončil osvobozením obžalovaných. Frankfurtský časopis „Das freie Wort“ čerpá z processu material proti školním inspektorům nejen duchovním, ale proti této instituci vůbec. Zajímavá jsou slova: Věc důvěry, jakou jest vychování dětí, sama sebou nestrpí inspekce a nemůže nižádnou inspekci býti přezkoušena“. Však vychovatelé jsou považováni — bohužel — namnoze jen za učitele. A práce učitelova se dá již snadněji posouditi. Výchovnou činnost školy mají příležitost seznati zejména rodiče a společnost. Školní dozorce nazývá „Polizeimenschen“. Má-li již inspekce býti, přeje si inspekce domácí, obstarávané správci školy, kteří prý jsou „praktische Schulmänner“. Jakoby úřední inspektoři spadli s měsíce! O úředních dozorcích praví: Der Schulinspektor ist keine Brücke zwischen Lehrern und Behörde, sondern eine Kluft. (!) Proto již brémské učitelstvo ve svém podání úřadům školním žádá zřízení učitelských komor nebo učitelských synod, které jsouce úředním zastoupením učitelstva, by měly úkol, podávati dobrozdání o různých opatřeních školních úřadů, činiti iniciativní návrhy a měly právo vysílati zástupce oprávněné hlasovati ve školních úřadech.

V Prusku žádá organisované učitelstvo odstranění církevního dozoru ze škol, dovozujíc, že kněžští inspektoři nejsou pro školní dozor odborně vzděláni. Když se o věci jednalo ve sněmovně, vyvrátil výtku duchovním

inspektorům činěnou poslanec Glatthelter a po něm velmi účinně i sám ministr vyučování Studt. V Rakousku se bojí vláda i jednoho inspektora-kněze.

Komenského biblioteka v Lipsku. V r. 1871. založil lipský učitelský spolek ústřední paedagogickou biblioteku pro celé Německo a Rakousko a dal jí název Comeniusstiftung. R. 1905 vystavena pro tento podnik nádherná budova v ceně 190.000 M a obsahovala koncem r. 1906 133.360 čísel. Téhož roku vypůjčilo si 5697 osob 22.903 svazky, z nichž 97 svazků půjčeno bylo do Rakouska.

(I v bibliotéce „Zemského musea Františkova v Brně jest zvláštní oddíl péčí pana cis. rady Schramma zřízený pode jménem „Knihovna Komenského“. Pěkný počet knih jednajících o Komenském čeká tu zvláště z české strany ještě svého rozmnožení.)

Školský zákon v Uhrách dozal nejvyššího schválení i přes protesty národů nemaďarských. Zemský zákoník maďarský ho již uveřejnil. Zákonem tímto otevřeny maďarisaci nové cesty. Nejvyšší paedagogická zásada — výchova v řeči mateřské — je tak v Rakousku Němci (nařízení prováděcí k Perkovu zákonu) a v Uhersku Maďary šlapána. Takovými zákony se v říši všeobecný rozvrat jen stupňuje a klidné spolužití národů znemožňuje.

Uherský zákon školní, jehož sankce musila býti, jak denní tisk prohlašuje, vyprošena, nachází odpor u všech nemaďarských národností. Nejvíce jsou ovšem postiženi Slováci, neboť maďarské školky mateřské zřizovány budou na každé osadě a děti tříleté jsou povinny maďarskou přelévárnu navštěvovati. Proti tomuto násilí napsal K. Kálal, známý přítel a znatel Slováků uherských, otevřený list Maďarům ve francouzském časopise „Justice“. Otevřený list čte maďarským kulturníkům „pořádné levity“, z nichž nebudou míti velké radosti, protože celá Evropa má tak příležitost maďarskou kulturu vidět v pravém světle.

Úprava učitelského vzdělání ve Švýcarsku. Úprava učitelského vzdělání, o níž nyní Basilej jedná, připouští učitele ke studiu universitnímu. Na universitě mají učitelé nabývatí vědeckého a theoretickopaedagogického vzdělání, v učitelském semináři pak vzdělání praktického a znalostí technických. Zkouška má býti dvojitá: vědecká a paedagogická, studijní plán kandidátů má býti sdělán na filosofické fakultě. V Curychu mohou se učitelé připravovati pro předměty obecně vzdělávací na gymnasiu nebo na realném gymnasiu, vzdělání paedagogického nabývají na vysoké škole. Učitelé mohou se však státi i absolventi gymnasií, vyšších reálek nebo kantonální obchodní školy, vykonají-li doplňovací zkoušku, která se koná hlavně z paedagogiky a z předmětů technických. Přípravu ke zkoušce z paedagogiky může absolvent získati na universitě, ke zkoušce z předmětů technických na umělecko-průmyslové škole, ke zkoušce z hudby na hudební škole. — Jak viděti, je studium učitelů v Basileji mnohem vědeckěji založeno než v Curychu, obojí pak je mnohem vyšší než vzdělání naše. Nabývatí vzdělání theoretického na universitě, praktického v učitelském semináři a technického na umělecko-průmyslové škole, co by mohlo býti lepšího?

Nezdravé zjevy.

Učitelství týdeník slovinský „Učitelstvijski Tovarjš“ zaznamenává (č. 5. t. r.), že na dvojtřídní škole srbské náboženské obce v Terstu vzdala se příčinlivá učitelka Z. B., kteráž ve městě byla velmi oblíbena, svého místa. Za příčinu udala, že její život byl stále v nebezpečí arrogantním chováním jistého žáka a jeho matky. Podotýká též liberální list zcela správně: Drzé vystupování žáka a jeho matky vypudí horlivou učitelku ze školy a na konec triumfuje malý hrdina, jenž zůstává ve škole bez veškeré překážky, učitelka pak nezasluhuje ani té pozornosti, aby úřady případ vyšetřily.

Pražský „Čech“ ve 195. letoším čísle podává zprávu o sebevraždě učitelky na chlapecké škole v Semilech A. S., která se v řece Jizeře utopila. Nestalo se tak z bídy, jak kterýs list chtěl namluviti, nýbrž, jak sama v dopise adresovaném místní školní radě přiznala, že zoufalství, jelikož nemohla vydržeti se surovými hochy, kteří nejen ji neposlouchali, jí vzdorovali, ale i papírky s potupnými a ošklivými jmény jí na šaty lepili.

Červnové číslo „Volná Myšlenka“, orgánu volných myslitelů českých na str. 30. uveřejňuje celou řadu kněží, jichž kázání se jim nezamlouvá, že se dotkli palčivých otázek časových, volné školy a volného manželství. Charakteristickým pro celou „volnost“ českých bratří se třemi puntiky jest poznámka pod čarou, vyznívající jako apell k — učitelstvu, již tuto všem dobré vůle podávám ku posouzení: „Učitelé musí choditi namnoze s dětmi na kázání, exhorty a pod. Budou-li nesmysly nebo štvání v nich kněžskými uplatňované v časopisech zaznamenávati, budou se na konec kněžskými sami starati o to, aby takového nemilého kritika se zbavili. Nešlo by takhle prakticky pracovati k osvobození učitele od dozoru při náboženských cvičeních?“ — Výzva tato ostatně není již ani nová. Již „Volná Škola“ podala recept, jak se mají učitelé přítomní náboženským cvičením chovati. Jest možno, že recept vyšel z jednoho zápisníku. Pak ať někdo tvrdí, že moda se neopakuje! Co dříve činili páni „Francové“ kněžským, denuncijce je pro každé jen poněkud volnější slovo v kázáních, to jsou povinni činiti nyní organisovaní kollegové. Čte-li p. prof. Massaryk „Volnou Myšlenku“, mohl by časem svůj názor o denunciantech ve školách zreformovati. Jsem přesvědčen, že obrovské většině učitelstva se drzé ony výzvy protiví, ale dokud se na těch místech mlčí, dotud těžko rozlišovati. Qui tacet, consentire videtur! Mlčeti znamená někdy souhlasiti, třeba jen na polo.

Co všechno se od učitelstva požaduje, jest až podivné. V hasičských jednotách mají býti instruktory, v „Sokolu“ cvičiteli, v pojišťovných důvěrníky, p. Vilímkovi kolportéry, p. Pelantovi sprostředkovateli Zolova románu „Pravda“, pokrokovým stranám průkopníky, kteří lámou tunely do klerikálních obcí, „Volné Myšlenky“ reportéry o kněžích atd. Karel Folber z Prahy žádá je, aby lidem stěhujícím se do Ameriky, ulehčili kapsu doporučením velmi důležité a cenné brožury „Do Argentiny a do Brasilie“. Vrcholem všech takových lákadel jest insert uveřejněný nedávno v „Nár. Politice“: „Ve všech městech mocnářství Rakousko-Uherského hledám k doplnění počtu svých dosavadních důvěrníků spolehlivé osoby jako zpravodaje, na př.: učitele, sollicitátory a obchodní úředníky, vysloužilé četníky, státní zřízence atd. Nabídky na „Detektivní ústav“ v Praze II., Vodič-

kova ul. č. 31 nov. Ředitel Štěpán Chodounský“. — Ku práci učitele volají, u mísy však vítán není. Inu, chťícimu se křivda neděje!

Místní školní rada v Tišňově vykonala „čin“. Tak to aspoň nazývá „Volná Škola“, školská revue pro širší vrstvy. Ve svém říjnovém sezení (m. r.) podala zemské školní radě protest proti povinné návštěvě kostela školních dětí ve všední dny. V důvodech — jež vyšly v kanceláři advokáta na světlo — odvolává se na poměry brněnské, kde děti ve všední dny vůbec do kostela nechodí, pak na průvan v kostele, na zimu, na dusno, na klidné stání dětí, na dlouhé klečení (trvající déle než zákon dovoluje) na líbání sv. kříže a j. — Ač mnohé z uvedených důvodů popřítí nelze, nezdá se přece býti protest upřímně míněn na prospěch dětí, jimž prý se i tresty hrozí pro zanedbanou návštěvu kostela. Kdyby se sestavil přehled trestů pro zanedbanou návštěvu školy a zanedbanou návštěvu kostela, kde by asi bylo trestů více? Dětem v kostele škodí klidné stání a klečení, jež dohromady netrvá déle než půl hodiny. Sedění naprosto klidné, sehnutí při písmu a kreslení dětem patrně nevadí. Toho místní školní rada neodhlasovala.

Achillovou patou celého protestu jest konec, aby návštěva kostela školních dětí ve všední dny ponechána byla pouze vůli rodičů dotyčných dítek a aby nebylo se strany učitelů na návštěvu tu naléháno.“ — Zemská školní rada má tu vhodnou příležitost, aby tužbám a tajným přáním učitelstva vyhověla a doзору při náboženských cvičeních je osvobodila. — Těžko šidlu v pytlí se ukrýti!

Za Tišňovem přišlo Královo Pole, chystají se Sebranice a j.

Jest na církvi, aby své zásady buď uhájila, neb tu a tam dle poměrů možných úlev poskytla. — Volná škola přede dveřmi, rozluka církve a státu v ranní mlze chvíli za chvíli stává se viditelnější. Proto hluboce jest litovati nesvornosti kněžstva českého pro rozpuštěnou jednotu zemskou a roztrpčenosti katechetů v diecesi brněnské pro opatření nejd. biskup. konsistoře proti katechetům, jež posuzují se jako odpověď na katechetské „memorandum“ mimochodem řečeno nevhodné a nečasné.

Šiky nepřátel rostou, často (Bohu budiž žalováno) i vinou mnohých kněží, hlouček katolicky smýšlejících učitelů se tenčí, v kněžstvu samém — nesjednocenost a rozmrzelost! — „Ne z oka mutného, z ruky pilné naděje kvitne, tak jen může i zlé státi se ještě dobrým.“ Dejž to Bůh! —

Josipovič.

R-Ů.

Slovanský obzor.

Slovinci.

Jistě by zplesal pěvec „Slávy dcery“, Kollár, kdyby na okamžik procitl. Slovanská vzájemnost opravdu se šíří, prozatím od nás směrem ku ostatním slovanským národům. Praha, resp. pan Vydra, dodává Slovincům své poživatiny pro tělo, jako polévkové koření, malinový grog a buchtin, ale Vinohrady se starají též o poživatiny duševní pro Slovince. Tiskne se

tam „Svobodna Misel, glasilo slovenske sekcije „Svobodne Misli“ za 2 K ročně.

Učitelská tiskárna v Lublani začala letoším rokem vydávat časopis „Domače ognjišče“ (krb) pro rodiče a vychovatele slovinské mládeže — měsíčník za roční 2 K.

Proti některým učitelům, kteří při školních bohoslužbách se nechovají náležitě, ostře vystupuje slovinský časopis „Domoljub“, žádaje, aby takový dozor byl odstraněn, jelikož není dozorem, nýbrž pohoršením dětem.

Protože mnoho slovinských učitelů neodebírá „Učit. Tovaryše“, miní redakce jeho sestavit seznam všech těch nešťastníků a rozšířit jej mezi učitelstvo, aby znalo své přívržence a své odpůrce. Není to, pane Svozile, klerikalismus v jiné podobě? Svoboda, která mne buď fysicky aneb morálně nutí k tomu, čeho já nechci, není svobodou. Jest to otroctví, třebaš poutalo zlatými řetězy v glasé-rukavicích. Na takový „kantorismus“ stěžují si i naši organisovaní kollegové, však jenom po straně. Na příslušné forum se sotva as kdo z nich obrátí.

Členy zemské školní rady kraňské jmenování z učitelstva, říditel lublaňské reálky a lublaňského paedagogia, což všeobecně a nepříjemně překvapilo. Soudí se z toho na odstrčení učitelstva národního.

V Istrii je pro 47.717 Slovinců 22 slovinských škol.

Platy zlepšeny učitelstvu ve Štýrsku poskytnutím drahotních příplatků. Na ty má nárok učitel, jehož příjmy nepřesahují v III. tř. 1800 K, u učitelky 1600 K; ve II. tř. 2000 K, resp. 1800 K, v I. tř. pak 2200 K, příp. 2000 K, ve Hradci 2500, případně 2300 K; drahotní přídavky činí učitelům ve Št. Hradci ženatým 180 K, svobodným 150 K; učitelkám pak definitivně ustanoveným 120 K; učitelům v I. tř. 150 K ženatým, 130 K svobodným, učitelkám 100 K; ve II. tř. 130 K, resp. 110 a 80 K; konečně ve III. tř. ženatým 110 K, svobodným 90 a učitelkám 60 K. Drahotní přídavky v žádném případě se nečítají do pense.

Učitelé na dvou měšťanských školách v Gorici, mají po 2000 K platu, 6 kvinkvenálek po 200 K a příbytečné po 500 K.

Družstvo ku podpoře učitelům, jich vdovám a sirotkům v Kraňsku čítalo minulého roku 114 členů. Majetek družstva 116.215 K vzrostl za minulý rok o 500 K.

Jednota slovenských učitelek v Kraňsku nařiká na nevšímavost učitelek k vlastní organisaci. Ze 380 učitelek je v jednotě sotva třetina činných, ač počet zapsaných je 150.

Sbírku početních úloh pro průmyslové školy pokračovací sestavenou učitelem H. Podkrajšekem, nákladem K. Graesera, natiskla dvorní knihtiskárna Winikerova v Brně. Schváleno ministerstvem kultu. Cena K 1.10. Prvá slovinská sbírka toho druhu.

Zákon o úpravě platů učitelských v Kraňsku dosáhl sankce Jeho Veličenstva.

Katolický list slovinský „Domoljub“ má 18.500 platicích odběratel.

V Kraňsku ujaly se na mnohých místech občasně „večírky rodičů“, při nichž stýkají se učitelé s rodiči svých žáků. Konají se přednášky poučné a rozhovory, jimiž mají býti rodiče přivedeni ku většímu zájmu o školskou výchovu dětí. Svého času i v Třebíči na Moravě učinil podobný pokus říditel gymnasijní p. Karel Kořínek. Jak se však zdá, není u nás ku

podobným věcem na žádné straně příliš mnoho chuti. Dnes jen politika, zejména stavovská, hýbe myslí všech, ku malému sblížení povolanych činitelů výchovy.

Na podobném večírku v Idriji před velikým počtem rodičů promlouval řiditel baňské školy Novák a učitel Šabec „o výchově školních dětí v předškolné době“. V Postojně pak řiditel měšťanské školy Brinar o otázce „jak mají podporovati rodiče a stravovatelé výchovnou činnost školy“. V Lublani poprvé učitel Jelenc o tematě „Špatná výchova mládeže, matkou nešťastné budoucnosti“, po druhé pak učitel Likar „O poslušnosti dětí“. V Krku (Gurkfeld) pak L. Šťastný o otázce „Nevědomost jest nejdražší věcí v zemi“. Na jiné schůzi tamže přednášela učitelka Romih-Schmidingerova „O výchově děvčat“. Pro zábavu spojenou s poučením pak měl učitel Magerl výklad o výletě kol světa s obrazy skioptikem promítanými. V Lublani na podobném večírku mluvil katecheta Čadež o tematě „Školní mládež a alkohol“.

Podobné schůzky rodičů s učitelstvem konány ve Smedniku a v Cerklách na Doleňsku; při této rovněž přednáška „O cestě z Terstu do Cařihradu“ provázena obrazy ze skioptika. Bude třeba v této příčině mnohemu od Slovinců se poučiti.

Na schůzi v Gorici hovořilo 80 učitelů gorických o založení zvláštěního politického slovinského listu pro lid; list nemá býti ani „klerikální“ ani liberální. Ježto celá akce se zdála mnohým účastníkům býti nemístným drobením sil, odešli, takže otázka vzata s denního pořádku.

Na 383 veřejných školách v Korutansku bylo počátkem letošního roku 1073 učitelských osob.

Poláci.

Na základě t. zv. Kanzelparagrafu bylo v Poznansku 12 kněží odsouzeno na 12 měsíců a 2 týdny do vězení — kvůli stávce polských dětí. Mimo to pro vyzývání k neposlušnosti byli 2 kněží odsouzeni ku peněžité pokutě. Kdož ví, za jak dlouho budou prohlášeni za klerikály?

Vzorem dobročinnosti lze nazvati polskou společnost v sibiřském Omsku. Zřídila tam a svým nákladem udržuje katolickou školu s polským vyučovacím jazykem pro 60 polských dětí. Družstvo má knižnici se 1500 polskými knihami.

Svědomitě konají svou povinnost poručnické úřady pruské vůči Polákům. Nařídily rodičům a poručníkům co nejdříve se postarati o to, aby polské děti dbaly poslušnosti k učitelům, chodily pilně zase do pruských škol a učily se náboženství — po německu. Jinak ohrožuje je § 1666 obč. zákoníka, dle něhož mohou býti děti rodičům poručnickým úřadem odňaty a ústavům odevzdány, pakliže rodiče neb poručníci jejich výchovy a vzdělání nedbají. Dle všeho považují zástupcové pruské byrokracie, kteří se tu i tam arciučitele Komenského dovolávají, pouze němčinu za mateřský jazyk. Komenský v Polském Lešně — jeho němečtí oslavovatelé, kteří v Lipsku velkou vychovatelskou knižnici k jeho počtě Comenius-Stiftung nazvali, jeho čeští ctitelé, kteří již ani v mateřském jazyku vyučování náboženství si nepřejí — jak se to rýmuje?

První sjezd polských učitelů přírodopisu a zeměpisu konal se od 2. do 5. ledna t. r. ve Varšavě. Orgán svazu učitelstva polského „Szkoła Polska“ věnovala pracem sjezdu celé dvojité číslo: A byly také přednášky

a návrhy, jakož i debatty velmi zajímavý. Vše neslo se duchem reformním, leč takovým, jenž nechává na pokoji všeho, co nepatří v obor jeho působnosti. Jsouť v této příčině Poláci skutečně dosud noblessou ve Slovanstvu. Známo, jak vyzněl olomoucký loňský sjezd učitelstva českého na Moravě. Způsobil ve mnohé příčině pravé změnění pojmů v názorech na školu, takže nestačili, učitelé-jednotlivci ani dosti vysvětlovati smysl pronesených tam řečí a návrhů. I v učitelstvu polském se názory tříbily, ale hned po každé přednášce a ne teprve až dodatečně ve sloupcích listů. České učitelstvo ponechává mravní výchovu dosud jen hodinám náboženským. V jiném předmětu zmínku o Bohu a náboženství pečlivě taji, polské oproti tomu hodlá postupovati v této věci koncentricky, ač o Bohu osobním, jak se zdá, též nedisputuje, všímajíc si pouze ethiky. Ukazují k tomu aspoň themata „Vědy přírodní a ethika“ a „O motivech ethických při výkladě zeměpisném“. — Zajímavými byly též přednášky „Vědy přírodní ve školách amerických“, „Výklad věd přírodních ve školách švýcarských“ a „O paedagogickém významu věd přírodních“, O rozvrhu učiva zeměpisného a fyzického ve škole střední rozpředla se velmi čilá debata.

Dům učitelek byl nedávno slavnostně posvěcen ve Lvově.

Rusíni a Rusové.

Národní uvědomělost r u s í n s k é mládeže divně dokumentuje sjezd lvovský, na němž bylo usneseno v říšských volbách agitovati pro mezinárodní socialně-demokratické kandidáty. — Mein Vaterland, kannst ruhig sein!

Zastupitelstva všech r u s k ý c h krajů — zemstva — podala ministerstvu vyučování návrh, aby bezodkladně ještě letos bylo poukázáno 5 milionů rublů na zavedení všeobecného veřejného vyučování, každým pak rokem témuž cíli, aby bylo 2 miliony rublů věnováno.

Návrh na zavedení všeobecného povinného vyučování školního v Rusku přednesl ministr v min. radě. Dle návrhu se mají zemstva a města postarati o zřízení potřebných budov. Ve třídě bude nejvyšší počet dětí 50, minimální plat učitele 350 rublů. Nyní jest škol přes 70.000, návrh ministerský udává počet nejnutnějších na 280.000, jež budou vyžadovati nákladu 110 milionů rublů.

Akciová společnost pro vydávání nejlepších školních knih a učebných pomůcek ustavila se v M o s k v ě se základinou milionu rublů.

Chorvati.

Na s j e z d u c h o r v a t s k é h o učitelstva v „Učitelském domě“ v Záhřebu usneseno podati příslušným úřadům nalehavou žádost, aby ještě letos zvláštním zákonem byly upraveny hmotné poměry národního učitelstva v království Chorvatsko-Slavonském s podotknutím, že by se učitelstvo nikterak nemohlo spokojiti menšími platy než mají učitelé dalmatští anebo na veřejných školách uherských. Zákon má míti platnost od 1. ledna letošního roku a má se týkati i pense v tom smyslu, aby učitelé po 10 letech na odpočinek odcházejícímu zvýšil se plat o 200 K, do 20 let o 300 K a nad 20 let pak o 400 korun.

Časopis „Hrvatstvo“ píše, že by se mnozí učitelé spíše ze služby poděkovali, než by dopustili, aby se náboženství ze školy odstranilo. Chválí duchovenstvo, že horlivě vyučuje děti nauce Kristově.

V chorvatském „P o k r e t u“ žádá p. D. Kopáč, aby učitelé se věnovali více hospodářství a byli vzornými hospodáři, jimž by bylo dáno k užívání též několik měr polí. Podobné přání pronáší i záhřebský „Obzor“. Správně praví „P r e p o r o d“, bude-li učitel hospodářem, rolníkem, pak nebude učitelem. Protože otcové školních dětí jsou rolníky, proto svěřují děti na výchovu učitelstvu. Zdá se, že jistí lidé chtějí míti z kněží a učitelů „das Mädchen für alles“. V moderní době všestranného pokroku to naprosto nejde. Rozdělená práce vyžaduje i rozdílné instruktory. Ostatně, lépe jest neraditi, než snad špatně raditi.

V chorvatském „P r e p o r o d u“ píše učitel Božić, aby styky mezi učitelstvem a rodiči nenavazovaly se při společných schůzkách, které se minou cílem, ale soukromně, přímým rozhovorem učitele s rodiči dítěte o individualných vlastnostech každého dítěte.

Srbové.

Roku 1898 bylo v království srbském 1092 škol se 2028 učiteli a 81.945 žáky. Do r. 1904 stouply číslice tyto: školy na 1267, učitelů 2219 a žactva 107.470.

V minulém roce měli Srbové 225 časopisů, mezi nimiž 10 paedagogických a 3 pro mládež.

Srbským školám v Bosně a Hercegovině věnovala „Srbska Prosveta“ 2000 K. — Dobře každému národu v Rakousku, který má za černo-žlutými šraňky strýce!

Učitelská jednota pro bosenský kraj v B a n j a l u c e začala vydávati list pro děti s názvem „G j a č k o K o l o“.

„N o v i L i s t“ oznamuje nařízení bosenské vlády, dle něhož je učitelstvu zakázáno psáti do novin bez dovolení vlády. Jen do „Hlásníku zem. musea“, „Školského Věstníku“, „Zory“ a „Dětského listu“ smějí psáti svobodně, jinak jen s vědomím vlády.

Když byli delegáti bosenského učitelstva ve Vídni prosit o zlepšení platů, řekl jim ministr Burian, že nemá peněz. K audienci u Jeho Veličenstva nebyli ani připuštěni.

„N o v ý S r b o b r a n“ píše, že v Banátě ustavilo se akademické družstvo „Něguš“, které ve čtyřech městech současně zřídí kursy pro analfabety za pomoci učitelstva a kněžstva. Vyučovati se bude methodou Anderličovou. Vyzývá i sokolské jednoty a jiné spolky, aby důležitý podnik podporovaly.

Stejně platy mají dle nového zákona učitelé s učitelkami na Č e r n é H o ř e. Školním dozorcem může se státi učitel až po 10leté službě. V 27. roce služby má učitel 2400 K, po 32. roce školní služby má nárok na celou výslužbu.

Bulhaři.

Když stávkovali železniční zřizenci v B u l h a r s k u, dostávali nejvíc podpor od — učitelstva. Učitelský svaz tehdy se usnesl odváděti stávkujícím pravidelné denní dávky, jež dosáhli celkové výše 20.000 korun. Za to byli všichni funkcionáři svazu z učitelské služby propuštěni.

S r ě d e c k ý „D n e v n i k“ oznamuje, že někteří z vysokoškolských profesorů, kteří byli za demonstraci proti knížeti Ferdinandovi u příležitosti

otevření nového divadla ve Srědci ze služby propuštění (universita zavřena), byli povoláni na university do cizozemsku. Prof. Zlatarski pro slavistiku a slovanské dějiny do Charkova, Todorov pro slavistiku do Št. Hradce, Murka pro slavistiku na universitu Vídeňskou na místo slavného Jagiče.

Národnímú sobrání předložila vláda zákon, jímž se mění platný dosud zákon o národním školství. Zakazuje se v něm učitelstvu stávati se členy politických spolků, účastniti se politických schůzí a projevů, přistupovati za členy spolků dělnických a vůbec takových, které sledují strannické účely a chtějí stávkou dosáhnouti splnění svých požadavků, jakož i těch, jichž snahy namířeny jsou proti soudobé vládě. Přísně zapovídá se učitelstvu dotýkati se urážlivě náboženských citů obyvatelstva ať slovy, ať jakýmkoliv jiným počínáním. Záповěď jest platna pro učitelstvo soukromých a středních škol.

Úmrtí. Prof. Dr. Jan Gebauer, učenec pověsti světové a muž ne-skonalých zásluh o jazykozpyt český a slovanský, zemřel v Praze 25. května 1907 u věku 68 let.

U vzácném věku 80. let zemřel 27. května 1907 v Brně Václav Royt, c. k. zemský inspektor v. v., zasloužilý spisovatel český, objektivní historik, učenec na slovo vzatý. Zástupy odchovanců jeho z gymnasia brněnského budou vždy vděčně vzpomínati na něho, jako na vzácného paedagoga, který svým vlídným chováním k žákům zapsal se na vždy do srdcí všech. — Čest budiž jeho památce!

Dívčí pokračovací škola v Plavně. Zvláštností sa-ského Plavna jest obligatorní pokračovací škola pro dívky vychodivší školy obecné. (Bezirks-Volksschulen.) Trvá dva roky dlouhé jako školní rok na školách obecných. Vyučuje se 2 hodiny týdně a to domácímú hospodářství (spojenému s počty a zdravovědou) a řeči německé (i písemnostem, při čemž čtou se klassická díla, jako na př. Tell, Herrmann und Dorothea). Třetí hodina týdně (zpěv) jest fakultativní. Školné se platí půlletně napřed 1 marka. „Škola měšť.“

Chlapecká škola pokračovací v Plavně (povinná pro celé Sasko) trvá též dva roky. Školné 3 M ročně. Vyučuje se 6 hodin týdně německé řeči s ohledem na literaturu, počtům s měřictvím a vedením knih, zeměpisu, dějepisu, národohospodářství, zákonům a kreslení volnému i dle pravítka. Jsou dvě oddělení: 1. pro žáky schopnější z vyšších škol obec. (po případě se vyžaduje zkouška), 2. odd. pro žáky ze škol nižších a ty, kteří při zkoušce neobstáli. Ve 2. odd. jest rozsah učebných předmětů menší. Na konci roku bývá výstava prací žákovských spojená s veřejnou zkouškou.
„Měšťanská škola.“

— m — **Jak se proti nám bojuje!** Mezi nejchatrnější referáty na sjezdu pro ochranu mládeže ve Vídni od 18. do 20. března odbývaném patří vývody Rusky Lydie z Wolfringu. Tato mezi jiným vykládala o ukrutnostech páchaných na chovancích dvou trappistických klášterů v městech Bieren a Walda v kraji padernobrském. Tam byly prý přijímány

děti obou pohlaví od 4 do 10 let a pro malicherné přečiny byly prý bičovány až do krve. Velký počet těch ubožáků prý zemřel a mnoho se jich zbláznilo. Konečně prý Bedřich Vilém III. tyto dětské lidomorny zrušil. Co na tom pravdy? V celém Německu neexistuje místa Bieren a ve Waldě nikdy nebyl klášter trappistů, tedy nemohl býti ani zrušen!

Katolický spolek českého učitelstva na Moravě pořádá III. vědecký kurs vychovatelský ve dnech 14., 15. a 16. července 1907 v Olomouci. (Promoční síň c. k. theol. fakulty v Olomouci.)

V neděli dne 14. července odpo. o 1/23. hod.: 1. *Zahájení kursu* předsedou *J. M. Kadlčákem*. 2. *Roentgenovy paprsky a jich upotřebení*, prof. *K. Minařík*, c. k. prof. z Olomouce (s pokusy ve fyzikálním kabinetě c. k. českého gymnasia.)

Večer o 8. hod.: *Lidová schůze* ve dvoraně domu „Marie Terezie“, Alžbětina třída:

1. *Proslov* předsedy *J. M. Kadlčáka*.

2. *Vědy přírodní a náboženství*, c. k. školní rada *Dr. Fr. Nábělek* z Kroměříže.

3. *Sociální výchova dívek*, odborná učitelka *M. Šebíková* z Husovic.

V pondělí dne 15. července o 8. hod. ráno: *Z biologie rostlin* c. k. řídítel *Dr. Fr. Nábělek* z Kroměříže. -- *Výchova ku práci*: *Msgr. Dr. Jos. Kachník*, c. k. prof. theol. fakulty z Olomouce.

Odpoledne o 2. hod.: *Ze života ptactva moravského*, prof. *Jos. Talský* z Olomouce. — *Darvinismus a výchova*, c. k. gymn. katecheta *Dr. Methoděj Kubíček* z Přerova.

V úterý dne 16. července o 8. hod. ráno: *Chemie ve službách domácnosti*, odborná učitelka *Marie Hoffmannová* z Kojetína. *Květena biblická*, botanik *Fr. Gogela*, farář v Podh. Lhotě.

Odpoledne o 2. hod.: *Nejnovější objevy fyzikální* a jich upotřebení na školách obecných i měšťanských, řídítel *Rudolf Ludvík* z Mor. Ostravy. — *Zvířena biblická při vyučování náboženství*. — *Zakoučení* III. kursu.

Ke kursu zve se veškeré členstvo Katol. spolku českého učitelstva na Moravě, veškeré učitelstvo světské i duchovní a přátelé křesťanské výchovy vůbec. Do lidové schůze je účastníkům kursů a přátelům křesťanské školy vstup volný. — Kurs je bezplatný. — Legitimace pro účastníky kursu vydává nadučitel *J. M. Kadlčák*, ve Frýdlantě n. Ostr.

Duchovní cvičení pro učitelky konati se budou jako minulá léta v Brně a v Přerově. V Brně konati se budou opět v klášteře ctihodných sester sv. Karla Boromejského na Údolní ulici. Započnou v pondělí 26. srpna t. r. o půl šesté hod. večer a končí v pátek ráno dne 30. srpna. Přihlášky přijímá ctihodná sestra představená zmíněného kláštera. Účastnice ať výslovně udají budou-li v klášteře nocovati, anebo pouze společně stravovati. Poplatek jest v obou případech 6 K. V Přerově započnou duchovní cvičení v úterý 3. září t. r. Přihlášky pro Přerov přijímá ctihodná sestra představená „Školních sester“ v Přerově do 25. srpna t. r. Poplatek za ubytování a stravování činí 6 K. Po ukončení duchovních cvičení v Přerově, t. j. 7. září t. r. konati se bude schůze „Družiny“.

Surovost německé kultury ve škole. (List z Říma.)

Všem je známo, jak německá, prušácká kultura (!?) jedná s Poláky. Kultura šlechtí, kultura obrozuje hlásá se po všech končinách. A Německo, jež se honosí a dává se titulovati: nejkulturnější národ přítom-

nosti, dopouští se barbarství nejhoršího stupně! Mladistvé duše polských dětí se usmrcují, otravují jak jen možno i násilím. Protesty polských poslanců v parlamentě, jejich všechny důkazy jsou marny. Katanství — paedagogických — Prušáků trvá stále. Zaplakal jsem čta ve vídeňském katol. časopise paedagogickém (budiž ke cti uvedeno jméno redaktorovo: Josef Moser, který v národnostním ohledě i v jiných je v pravdě vzorem katolického paedagoga!) „Schul- und Eltern-Zeitung“ stať: Kleine Helden. Sděluji zprávu tu, bychom si lépe vytvořili pojem moderní paedagogiky hakatistické: „Byl jsem (vypravuje Al. Albertazzi) několik dní návštěvou v provincii poznaňské na venkově. Můj přítel, Polák, je ředitelem zdejší školy. Vyučují také dva učitelé němečtí, jeden katolík, druhý protestant. *Žádný z nich nerozumí polské řeči svých žáků. Ač je můj přítel Polák, má zakázáno každé polské slovíčko ke svým žákům.* Naprosté nařízení vrchních školních úřadů je: nerozumí-li děti německy, *má pomoci holi!* U malých žáků je takové jednání pravou torturou. Nedávno jsem byl svědkem smutného výstupu. Inspektor navštívil zdejší školu. Odešel jsem do svého pokoje, který sousedí a je dveřmi spojen se školní učírnou. Tak jsem mohl dobře vše pozorovati a slyšeti. Školní dozorce, který na mne učinil dojem vojáka ve výslužbě, vystoupil z vozu a spěchal do učírny, nadučitele ani nepozdraviv. Dítka povstaly a pozdravily jej v Polsku všeobecně obvyklým: Niech będzie pochwalony Jezus Kristus? — *Jakmile to inspektor uslyšel, cupl hvěvivě, zafal pěsti a zuřil . . .* Polské dítka se hrůzou zachvěly. Nastalo vyučování. Žáci odpovídali tak správně německy, že rozteklený vysloužilce (Exmilitär) řval: „*Verfluchte Bande!* Když tak výtečně umíte úřední řeč, proč jí nechcete užiti v náboženství?“ Obrátil se k nadučiteli a vybídl jej: „*Ať se modlí hlasitě a zřetelně modlitbu Páně Vaterunser!*“ Učitel uposlechl a mladí hrdinové počali v chóru polsky: Ojczy nasz. Zuřivost inspektorova dostoupila vrcholu. *Rozkázal dáti rákoskou každému chlapci a děvčeti deset na ruce!!! Nadučitel se zdráhal a raději z učírny odešel.* — Inspektor dal zavolati podučitele, protestanta. — Inspektor káže, by jedna školačka ukázala mu německý katechismus, jež pruská vláda vlastním nákladem rozdala v nesčetných exemplářích; ale děvče mu nemohlo vyhověti; dítka se totiž zdráhaly přijati nabídnutou knihu. Tu obstaral německý katechismus a podává jej žákyni, vybízej, by četla. Ale mladé děvčátko loktem odstrčilo knihu na zemi. *Za to se mu dostalo od protestantského učitele — rány po zádech!!!* Nařizeno mu, by knihu zvedlo; *by se knihy nemusilo dotknouti zvedla ji zástěrou.* — Ježto se i jiní žáci zdráhají katechismus německy odřikávati, *opakuje se trest desíti ran na ruku za srdcervoucího nářku oněch mladých hrdin.* — Když rány všem rozdány — inspektor odešel, hroze novými tresty, zůstano-li žáci tak tvrdošíjnými. — *V ten den také musili žáci po vyučování zůstati po 3 hodiny, od 4—7 hodin večer, po škole.*“

Tolik uveřejňuje sám německý časopis.

Co k tomu říci? Na jedné straně maďarisace hunská, na druhé germanisace hakatistická! — — Slovanstvo! Spoj se!! — — Tak tyransky Ti, Slávstvo předrahé, chtějí odciziti Tvou vlastní krev a dítka Tvé mají samy sílu mučenníků . . . Kde hledisko paedagogické?

Paměť mi vnucuje slova Čechova:

„Ó Slovanstvo, Ty obře, trpaslíku,
jenž slep a hluch se matně potácíš,
pod meči vrahů ze všad krvácíš,
a sám si v boky sterou vrážíš dýku!

Ach, teskným okem divé moře měřím,
v němž toneš ty bez kormidla, pustý vrak,
zřím propast pod Tebou a kolem Tebe mrak —
a přece věřím! . . .

Půl Evropy Tvé pusté hroby kryjí
O Slávie! Z nich věští duchů kvíl,
jak zaslepený bratr bratra bil,
jak sama vypěstila's chochol zmijí,
jenž jedovým svým zubem Tvé uštknul plece —
Hřmí darmo Baltem, ten výstražný hlas,
zřím, jak starý chřích Tě hubí zas —
a věřím přece! . . .¹⁾

LITERATURA.

Josef Müller: **Sloh v nových proudech vyučovacích.** Vydání druhé změněné a rozmnožené. Nákladem Zemského ústředního spolku jednot učitelských. V komisi knihkupectví Josefa Rašína, v Praze VII. Zájem o nové vyučovací směry je v učitelstvu značný. Dokladem toho je kniha Müllerova. V I. vydání rozebrána velmi záhy. V novém vydání je tak pozměněna, že je vlastně dílem novým. Autor pokládá sloh za integrující část školní práce a na tom základě buduje svou soustavu slohovou. Úvahy autorovy, jež založeny jsou na psychologii českého dítěte, vedou učitele ke studiu všech pramenů, jež podmiňují vzdělání slohové. Na tomto širokém základě buduje autor vyučování slohové, jež má býti výtěžkem vzdělávané osobnosti žákovy ve všech předmětech. Volný sloh v tomto pojetí jest pak vlastně již jen důsledkem práce správně konané. Četné vzory k reprodukci nesou pečeť dětského ducha po stránce věcné i formální. Autor ukazuje zároveň všude, kterak jednotlivé cviky vázané přecházejí ve cviky volné. Kniha doprovází výkladem slohové partie v nových cvičebnicích knihoskladních. Vykládá jejich metodu a doplňuje je. Zaznamenané doklady z dětských pozorování od různých pracovníků vybízejí ku srovnávání a podněcují k vlastnímu studiu a vlastní práci.

Dokočeno bylo výborné dílo: Kopecký K., **Přírodopis minerálů.** Použiv spisu Nies-Düllova a jiných nejlepších prací současných geologů, podává nám na slovo vzatý badatel z oboru mineralogie a geologie prof. Kopecký pěkně a zajímavě psané dílo založené na moderních výzkumech z rozsáhlé říše neživotné přírody. Mineralogie je jednou z nejdůležitějších věd přírodních, a bohatství, jež těžbou a zužitkováním minerálů ve prospěch lidstva plyne, sahá do miliard.

Kopeckého „Přírodopis minerálů“ psán je pro všechny vrstvy čtenářstva, a ačkoliv stojí na výši vědy, získává svou srozumitelností a přehledností mineralogii na tisíce nových čtenářů. Ne každý má ovšem příležitost prostudovati přírodu ve skutečnosti, proto tím větší a radostnější překvapení uchystalo nám nakladatelství Kobrovo, jež nešetříc nákladu, připojuje

¹⁾ Cituji z paměti, proto snad ne zcela přesně. Připadá mi, že Baltem — výstražný hlas ozývá se celou katolickou literaturou . . . a slyším pláč Kristův nad Jerusalemem: „Ó kdybys, město mé, bylo poznalo aspoň v tento den svůj, co je tobě k pokoji“ . . . slza padá na stranu „Vych. Listů“, kde vytištěn článek p. Vojt. Srby: Před tisíci léty a dnes.

k dílu prof. Kopeckého 20 překrásných barvotiskových tabulí dle velkého atlasu Braunsova, na kterých zobrazeno je na sta minerálů v celé původní kráse, do všech nejjemnějších odstínů barev, lesku i formy. Pro skvělou výpravu a nepoměrně nízkou cenu, stojí obsáhlý sešit s 2 tab. jen 40 h, zůstane zajisté dílo toto v literatuře přírodovědecké bez konkurence.

Proto milerádi nové dílo českého učence doporučujeme k odebírání nejen školám, učitelstvu, studentstvu či odborníkům, ale všem, kdož pracovatí chtějí na uskutečnění velikého ideálu dnešní doby, sblížití člověka s přírodou a učiniti mu tuto zřídlem zdravé a zušlechťující kultury.

Przegląd Pedagogiczny 1882—1905. — Warszawa. Přináší dějiny práce a strádání první polské paedagogické revue v bývalém království polském. Ve dvaceti třech letech vykonáno tu práce tolik jako jinde sotva za půl století. Byl založen r. 1882, byl redigován a vydáván Babinskim. Odběratel měl v prvních dvou letech 400, však ve třetím roce počet jich klesl na 130. — Przegląd byl blízek zániku. R. 1884 utvořilo se z několika nadšenců vydavatelské a redakční družstvo, kteréž Przeglądu věnovalo i síly i jmění. Przegląd se udržel, ale měl nesmírné potíže s censurou. Co se jí nelíbilo, klidně škrtila a práce a námaha pisatelova zničena. Z Haliče vůbec nebylo dovoleno něco otiskovati, ba i jména Halič, Lvov, Krakov bývala závadou. Rovněž ilustrace nebyly připuštěny a práce, k níž ilustrace přilehaly byla vynechána. Na protesty odpovídala censura klidně, že vydavatelé časopisu nemají na to koncesse. Muselo býti tedy o tuto koncesii požádáno a bylo jí také dosaženo. „Przegląd“ přinášel články povšechně vzdělávací, ale brzo viděla se potřeba praktických pokynů. Těch dostávalo se čtenářstvu ve „Příručkách“ a „Kursech“. Pro práce povšechného významu dostal se „Przegląd“ i do sporu s polskými novinami. Vyčítalyf jemu, že epištolami k rodičům o vychování dětí, se vloudil mezi rodiče a děti. R. 1897 ohlásil se novými programy jazyka polského. Proto rozhodli se majitelé „Przeglądu“ rozšířiti redakční sbor na 7 pracovníků. R. 1898 zvolil si „odbor pro školní hygienu“, zvláštní to kroužek ve „zdravotní radě“ varšavské, „Przegląd za svůj orgán. R. 1903 přibralo družstvo vydavatelů za spolumajitele členy „Učitelské pokladny“ se vkladem, při čemž jim časopis se dával zdarma. Tak vzrostl počet spolumajitelů o 23 osoby. R. 1904 rozmnožil se počet spolumajitelů na 73. Redakce i administrace umístěny při „Učitelské pokladně“. Konečně na valné schůzi spolumajitelů „Przeglądu“ 19. prosince 1905 spolumajitelé uváživše, že úkolu svému již plně vyhověli a zájem v nejširších vrstvách učitelstva pro stavovský list vzbudili, přenechali časopis „Przegląd Pedagogiczny“ úplně jednotě zvané „Sdružení učitelstva polského“.

Přehlížím-li 136stránkový svazek dějin „Przeglądu“, nemohu se nezmiňiti o některých knihách, jež samostatně jím byly vydány. Mimo příručky methodického výkladu všech učebných předmětů sluší jmenovati i Učebnici němčiny pro dospělé, Antropologii L. Krzywického, Estetiku J. Wl. Davida, Psychologii M. Flauma, Biologii, Filosofii od Kozlowského, Chemii Rudnické, Komenského Didaktiku od Wernice a mnoho překladů jiných knih z němčiny i frančiny, které jsou vítanými pomůckami učitelstva. Na 380 nadějných lidí uložilo své duševní plody v různých těch letech ve „Przeglądu“. Jména nejčinnějších: Chrzaszczewska, David, Stanislaw Karpowicz, Konopczynski, Král, Lagowski, Iza Moszczenska, Zarecki-Osterloff, Aniela Szycówna, Beržanski-Wernic a Marya Weryho. — Pro takovou práci kollegů polských stěží lze najíti nám slov uznání a obdivu. R-j.